

שפטים ושטרים תתן לה בכל שערך אשר יהיה אלהיך נתן לה

יח דנין ופרענין תמני קה בכל קריה רי י אלהיך יהב קה

לקט בהיר

לב) אמר זלח הגם שפוטו הוא, כדי לעשות חילוק בין שופט לשופט, גם הוסף לומר הפוסקים את הדין, לומר שהם רק פוסקים, אבל אינם מכים וכופים, שאינו לפי כבודם של הדיינים להכות את המסרב לדון (ג"א), ואה"כ אם יש כח בשופטים להכריח והעם נשמעים לדיינים אין צורך שוטרים שדין זה הוא השופט והשופט, וכן הוא להפך אם אין שופט ואין כח המכריח אין חיוב צמינוי שופטים (אודה"ח: לג) אחר מלואם של השופטים, מכים במקל וכופים ברצועה (במ"ח), והמדובר כאן מהלכות טוען ונטען וכגון שאחד מהם מסרב לדון, ומקל ורצועה הם רק משל על ההכרח, ואין המדובר משלוח ב"ד המכה מלקות ומכת מרדות

אור החיים

יח. שפטים וגו'. סמך מלוא זה למלוא שלוש פעמים וגו' שלפניה, להעיר שהגם שמאריך לעלות שלשה פעמים בשנה ליראות את פני ה' ושם היא עומדת סנהדרי גדולה קצועה אף על פי כן צריך למנות שופטים וכו' ולא יסמכו על בית דין שלפני ה' בלשכת הגזית לצד, והעם כדו שלא תענה הדין"י) עד עלות אל המקום, וטעם השוערים אמרו בפסיקתא רבי אלעזר בן שמוע אומר אם יש שוערים"י יש שופטים אם אין שוערים אין שופטים ע"כ, הדברים מוכיחים שאם אין שוערים אין חיוב מלוא שופטים, ומעתה כל שיעדים ישראל שהעם אינם נשמעים לשופטים והשופטים אינם יכולים לכופם אין חיוב צמינוי השופטים, וכל שהעם נשמעים לדייניהם בלא שופט חייבין למנות שופטים וקוראים אלו בשופט זה שופט ושופט:

תתן לה"י פירוש שהממנים עלמנן לא יאמרו בדעתן שלא תשלוח עליהם מקל מרדותו של

אור בהיר

א) מלשון עינוי וזעז, כלומר להמשיך לזמן ארוך כדי לייגע א' מצעלי דיינים כדי שיקפח וימחול וכדומה. ב) כדי להכריח הצעלי דיינים לקיים פסק השופטים. והב' ביחד הם מלוא אחת, ואין נפ"מ אם הם ב' נושאים או נושא א'. ג) תיבה ק"י מיוחדת, וגם אין ידוע פירושו. ד) קאלאנטי"י בלע"י, והוא כולל כמה עיירות. ה) שתיבת כל נכלל גם ירושלים. ו) כן הוא ברמב"ם שלפנינו (סנה"ד פ"א), וכן כתב הרמב"ן כאן בשמו, וכן בספר החינוך, והכ"מ והל"מ כתבו שט"ם יש בדברי רמב"ם, מאחר שבגמ'

לשבתך וידוננו ית עמא דין לשבתך ושפטו אתהעם משפט

רש"י

בכל עיר ל"ה ועיר (ספרי - סנה"ד פ"א): לשבתך. מוסב על תתן לה"י שופטים ושוערים תתן לה לשבתך בכל שערך אשר ה' אלהיך נתן לה: לשבתך. מלמד שמושיבין* דיינין לכל שפט ושפט"י) ובכל* עיר ועיר (שם - ט"ז): ושפטו את העם וגו'. קנה דיינין שינו נטחאות * שמשמין. * וכל.

לקט בהיר

ברצועה (מ"ל): (לד) תיבת שער יש לה ג' פירושים, א) שער החצר או שער העיר או שער המדינה שהוא הפתח הנכנסים ויוצאים בו, ב) בנין המלכות או בנין החשוב שבשעיר שעניני העיר נקדרים שם, או בית המשפט ומושב הדיינים נקרא ג"כ שער כגון ומרדכי יושב בשער המלך פי' היה משרי המלוכה ועבודתו ומטרתו הייתה בשער המלך, ג) כל העיר בכללותה נקרא ג"כ לפעמים שער, כגון (י"ב י"ז) לא חוכל לאכול בשעריך, וצריך אהה לפותרו בכל מקום לפי ענינו, וכן תרגמו אונקלוס בכל קרוך, משא"כ מוחות ציתך ובשעריך מתרגם (רא"ם): (לה) לא על נותן לה הסמוך ליה לומר שהקצ"ה נתן לה הערים לשבתך שזה אין לו הבנה לומר זאת כאן, גם לא הערים נתן לשבטים אלא הארץ נתן לשבטים (ג"א), גם כפל הוא שאם אמר נותן "לה" למה עוד לשבתך, ועוד הלא ירושלים לא ניתנה לשבטים ועיקר הסנהדרין שם היה (ד"ד): (לו) וא"ת אם יש ב"ד בכל עיר למה עוד בכל שפט הלא יש יותר מיי"ב עיירות, כן הקשה הרמב"ן ז"ל, ומירך שאם יש בעיר אחד ב' שבטים כגון ירושלים צריך ב' בתי דיינים, עוד תירך ז"ל שכל שפט היה לו ב"ד

אור החיים

עיר, ובעיר שיש ב' שבטים ב' שופטים כדי שישפטו משפט נדק, ודקדק לומר את העם"י פירוש שלא יהיה הפרש ציוניהם ויהיו גדונים זה את זה בהשואה כיון שכל שפט נידון לפני בית דין, וזוה אלו מרויחים ישוה מאמר ושפטו שאם בא להזכיר לדיינים היה לו לדבר נוכחי"י כסדר שדיבר בסמוך לא תטה לא תכיר וגו', ורש"י ז"ל פירש שהוא אזכרה לממנים למנות לדיקים, ולדבריו היה לו לומר על זה הדרך שופטים ששופטים בלדק וגו' תתן לה וגו', ולדרכינו יבא על נכון. וראיתי לרמב"ם ז"ל (הל' סנהדרין פ"א) שהשמיט דין זה שצריך לכל שפט ושפט ולא כתב אלא שלכל עיר ועיר, ואולי שסובר רמב"ם שכוונת רבותינו ז"ל שדרשו לשבתך שצריך בית דין לכל שפט הוא קודם שדרשו שצריך בכל עיר"י, אבל אחר שצריך לכל עיר"י אין עוד צורך למנות לכל שפט, וזה לשון הברייתא בסנהדרין דף ע"ז תנו רבנן מנין שמעמידים שופטים לישראל"י תלמוד לומר שופטים תתן וגו', לכל שפט ושפט מנין תלמוד לומר שופטים

אור בהיר

לשבתך, לכל עיר ועיר מנין תלמוד לומר שופטים לשעריך ע"כ, וקשה למה דרש התנא תיבת לשבתך שהוא בסוף פסוק קודם תיבת בכל שעריך שקדומה לה שמן הראוי היה לתנא להקדים דרשת בכל שעריך, אלא הרי זה מגיד שלא בא חיוב לשבתך אלא קודם חיוב כל שעריך אבל אחר שזוה בכל שעריך אין מקום להצריך לשבטים, ולזה רמב"ם שכתב חיוב בכל עיר"י אין מקום לומר בכל שפט, ולדרך זה דרשת התנא הוא על זה הדרך שמחייבין הכתוב לתת שופטים לכל שפט בין יהיה בעשרה עיירות בין יהיה בעיר אחת, וחזר ואמר שאם יהיה בהרבה עיירות יתן לכל עיר ועיר, ואם תאמר אם יתן בכל עיר למה הוצרך לומר לשבתך, משום שזולת לשבתך לא הייתי מפרש בכל שעריך כל עיר ועיר שבייתי אומר שרואה לומר שעריך של כללות ישראל בין שבארץ ישראל בין שבצבצ ישראל לא של כל עיר ועיר שבארץ, ואחר אומרו לשבתך שפירושו הוא לכל שפט נחייבנו לומר בכל שעריך בכל עיר, ולזה כשפסק רמב"ם בכל עיר אין מקום

1

1

ה) והוא מיוחד. ט) חשפנו את היתת וי"י. ז) וכן נחייבנו לומר שכל עיר אין מקום

צֶדֶק: יִשׁ לְאַתְּמָה מִשְׁפָּט לֹא תִבִיר דְקָשׁוּם: יִשׁ קָא תַצְרִי דִין קָא

לקט בהיר

רש"י

גדול על כל השפט ועל כל עיירותיו, וכו' זה היה גדול מסתם בני דניו: (ל) לכאורה נראה שלא לדניו זאת מדאמר בלשון נסתר, ו"שפטו" ולא לנכח, ו"שפטו" כמו בפסוק הסמוך לא חטה לא חכיר פנים, ודאי שמוסב על מתן לך האמור לכלל ישראל שמתן לך שופטים באופן שישפטו את העם משפט צדק, אבל רז"ל בספרי למדו זאת מיתור, שהרי מיד אחרי כתיב לא חטה משפט, כן היה הגירסא לפני הרא"ם והג"א לזה הוקשו על ספרי זה אולי לר"ך על לא חטה ועשה, אבל בספרי שלפנינו הגירסא כבר נאמר ושפטתם צדק לא חטה משפט, והוא פסוק לעיל א' ט"ו, ולפ"י יש לנו כבר גם עשה ומיותר הוא ואין קושיא: (לח) שלא יצדיק את אחד מצעלי דניו שלא כדון, א"כ מה זה עוד לא חכיר פנים שלכאורה פירושו היינו הך שלא יצדיק את אהובו או קרובו או העשיר וכדומה, לזה בהכרח פירושו שהכרת פנים אפילו שלא בפסק דין אלא אפילו קודם הטענות מביא הטעה בפסק דין שהדיין פוסק הדין לפי הטענות וזה אינו יכול

אור החיים

לומר לשבטיך שאז תפרש צדכיו כדברי התוספות שם בסנהדרין שאם יש צעיר ב' שבטים לר"ך ב' צחי דניו"י): **משפט** צדק, ולא אמר צדק"י) כאומר (ויקרא י"ט ט"ו) צדק תשפוט עמיתך, כאן העיר הערה גדולה לחפץ לשפוט צדק, והוא כי כשיראה לעמוד הדיין על משפט האנשים אשר להם הריב יהיה צדור זה שיעציר מצין עיניו ב' הנושאים ולא יבזיש משא ומתן ההלכות שיעשה באנשים אשר להם הריב לומר כפי זה יתחייב פלוני וכפי זה יהיה להפך אלא יעשה עיונו ולדדי ההלכה כאלו אין אדם שר"ך להוראה זו עתה אלא לעמוד על הדין לדעת הלכות התורה"י, ואחר שיעמוד עליו צדק זה מה שיעלה במאורו וידן זו לבעלי דניו יזכה הזכאי ויתחייב החייב, והוא אומר ושפטו את העם משפט פירוש כבר הוא משפט בפני עצמו"י) זה יהיה צדק, אבל זולת זה כשיעריך צדעתו צעת שמזקק ומלרף הדין לבעלי דניו על כל

אור בהיר

הוא והוא ז"ל לא סבר כן וא"כ לא די שאין צורך לומר לכל שבט גם אין נכון לומר כן. (טז) ולא אין לר"ך לומר חובה משפט אלא ושפטו את העם בצדק. י"ז) פ"י יתשוב שלומד לעצמו שו"ע ואמר לפי זה צריך ראובן ליבצע ולפי זה צריך שמעון לשלם וכדומה. י"ח) פירוש ישפטו לבעלי דניו משפט שכבר נגמר צדעתו וזה צדק. י"ט) פ"י מחלוקה, זה אומר שלי וזה אומר

2

תשתמודע אפין וְלֹא תִקַּח שָׁחַד כִּי הַשְׁחָד יַעֲוֹר עֵינֵי חֲכָמִים וְיִסְלַף דְבָרֵי צְדִיקִים: כִּי הַשְׁחָד אַרְי שְׁחָדָא מְעוֹר עֵינֵי חֲכָמִין וְיִסְלַף דְבָרֵי חֲרִיצִין: כִּי קִשְׁטָא קִשְׁטָא תְּחִי רְדִיף בְּרִיף

רש"י

לקט בהיר

טענותיו: וְלֹא תִקַּח שָׁחַד. אפילו לשפוט צדק"י) (ספרי - כתובות ק"ה): כִּי הַשְׁחָד יַעֲוֹר. משקבל שוחד ממנו או אפשר שלא יטב את לבו אללו"ה להפך בזכותו (תה"י): דברים המלודקים"י) משפט* אמת (ספרי - כתובות ס:): (ק) צדק צדק תרדף. כלך אחר בית דין יפה"י) (ספרי - סנה' ל"ב): למען תחיה וירשת. כדאי הוא מנוי הדיונים"י) שינוי נוסחאות * משפט

אור החיים

הוא יוצא טענותיו: (טל) דאם להטות כבר נאמר לא חטה (רש"י משפ' כ"ג ח'), והכתוב בעצמו מפרשו שאמר כי השוחד יעור פ"י הוא הדין היה הולך בדק הישר מנד עצמו אלא השוחד הוא שמעור ואומר השקר מפני ערוך השוחד דוקא (רא"ם), וזה מיושב קושיית הדברי דוד שהקשה מאי הוכחה דלמא מחייב הכתוב אפילו לא בל לדי הטייה כמו לקמן אבל לא חטה לך אשרה שחייב משעת נטיעה אבל באמת אינו חייב על לאו דשוחד רק בזכות הטייה, ואין קושיא, שמאחר שהכתוב מפרש טעמו שמעור ויבא לדי הטייה א"כ הוא להפך אם קבל שוחד ולא פסק את הדין בכלל פטור הוא, ואם פסק את הדין בכל אופן שקבל את השוחד חייב (ד"ד), ויכול להעמיס זאת בדברי הש"ס כתובות ק"ה וברש"י דפי משפטים, אלא שחמרו לפרשו משום דפשוט הוא: (מ) פ"י הוא בעצמו אינו יודע ואינו מרגיש, אבל הכתוב העיד שהשוחד יעור, שמאחר שקבל נעשה אחד עם הנותן וכל מה שעושה עושה לעצמו ואין אדם רואה חוב לעצמו, וזה פשוטו של מקרא ליתן טעם למה לא יקבל שוחד אם הוא רוצה לשפוט האמת, ובפי משפטים (כ"ג ח') לא הביא רש"י פשוטו זה אלא מפרשו שפוטו יהיה שיכהה מאור עיניו, ובמכילתא שם וכן בספרי כאן הביאו חז"ל ב' הפירושים, ואפשר טעם רבינו שאין הכרח הוא ביותר מחמת יתור תיבה "עיני", שיהיה פירושו שעייני לו ואעפ"כ עור הוא (מ"ל): (מא) פ"י דברים שהיו צריכים לנאת מפי הדיין מלודקים ניסלף ונעקש על ידי השוחד, וביתר ביאור משפט אמת השוחד מסלפו לשקר, ואל תחמה שהיה לו לומר דברים לדיקים או דברי צדק, שמלכו כן, כגון (במד' ה' י"ח) מי המרים שאין פירושו מים של אנשים מרים אלא כאילו אמר מים מרים, אבל אין לפרשו שהוא שם תואר על הדיין כמשמעותו הפשוט דברים של לדיקים (וכמו יעור עיני חכמים) שהרי רשע גמור הוא אם עבר על לאו ונטל שוחד, ועוד אם כבר יאלו דברים מפי הדיין שוב אין לסלפם, גם אין לומר שקאי על הבעל דין שהיל"ל דברי צדק שרק אחד צדק, ואין זה כפל ממה שאמר כבר יעור עיני חכמים, כי יעור עיני חכמים פירושו שלפי טענותיו יש לו זכות (הגם שבעל דין אינו מוכירו) והדיין אינו רואה זכות זאת, ובל להוסיף שגם מסלף דברי לדיקים כגון שהבעל דין אמר זכותו (חוץ מטענותיו) והדיין אומר עליו שהוא שקר (ג"א), וכעין זה תירץ בספר דברי דוד שדיין זה בעצמו כבר פסק דין זה לנכון ועתה ע"י שוחד חוזר בו ואומר שמה שאמרתי כבר שקר הוא, וזה מיישב לשון רבינו דברים המלודקים משפטי אמת פ"י דברים הללו היו כבר מלודקים ע"י דיין זה והיו משפטי אמת ועתה השוחד מסלף אותם: (מב) פ"י תמנה דיינים היותר מומחים עד שידך מגעת, ואל תסתפק בדיינים כשרים כשאפשר לך למנות מומחים, וזה יהיה פ"י הכפל (צדק) הגם שהשגת לדיינים שהם ראויים (צדק תרדוף) עלך לחזור אחר היותר ראויים מהם (אדה"ח), וכן פירשו הספורנו וכן הוא בד"ד: (מג) זה ראייה למה שאמרנו באות

אור החיים

כ. צדק צדק תרדוף וגו'. צא להזהיר"י) כשיש צעיר ב' אנשים מופלגים בחכמה ושנים אחרים גם כן חכמים אלא שאינם צסוג הראשון אל

עָלוּ ויָמַת וְהוּא לְאֹאִיב לוֹ וְלֹא מִבְּקַשׁ רַעְתּוֹ: **כד** וְשִׁפְטוֹ הָעֵדָה בֵּין הַמִּכָּה וּבֵין גַּאֵל הַדָּם עַל הַמְשַׁפְּטִים הָאֵלֶּה: **כה** וְהִצִּילוֹ הָעֵדָה אֶת־הַרְצֵחַ מִיַּד גַּאֵל הַדָּם וְהִשִּׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל־עֵיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר־נָס שָׁמָּה וַיֵּשֶׁב בָּהּ עַד־מוֹת הַבְּהֵן הַגְּדֹל אֲשֶׁר־מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ: **כו** וְאִם־יֵצֵא יֵצֵא הַרְצֵחַ אֶת־גְּבוּל עֵיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה: **כז** וּמָצָא אֹתוֹ גַּאֵל הַדָּם מִחוּץ לְגְבוּל עֵיר מִקְלָטוֹ וַרְצֵחַ גַּאֵל הַדָּם אֶת־הַרְצֵחַ אֵין לוֹ דָּם: **כח** כִּי

ימות בה בלא חזי ורמא עלויה וקמלה והוא לא סני ליה ולא תבע בישתיה: כד וידונו בנשתא בין מחיא ובין גאל דמא על דיניא האלין: כה וישובו בנשתא ית קטולא מיד גאל דמא ויתובו יתיה בנשתא לקרית שובותה די ערק לתמן ויתב בה עד דימות כהנא רבא די רבי יתה במשח קודשא: כו ואם מפק יפוק קטולא ית תחום קרית שובותה די ערק לתמן: כז וישפח יתה גאל דמא מקרא לתחום קרית שובותה ויקטול גאל דמא ית קטולא לית לה דמא: כח ארי בקרית שובותה

לקט בהיר

וזכר וזו אחי שפיר, שמה שאמר בלא ראות קאי אחיבת הכהו הנשאר בנת, כלומר הרוצח לא ראהו בשעת הכה אותו, אבל בלא הוספה קאי בלא ראות אחרת שמת בלא ראה, וזה אין לו שחר (רא"ם): ב) מנה הגי מילי אמר שמואל דלמחר קרא ויפל עליו וימת עד שיפול דרך נפילה (גמרא), ור"מ במו"ל פ"ו מה רוצח נתן טעם לדבר ברוב שכלו שאם עולה בקולס ונפל על חצירו כמו אטוס הוא שאין זה דבר הקרוב להיות, משא"כ כשירד בקולס ונפל על חצירו קרוב הוא להיות שהרי טבע הכד לירד למטה במהרה והואיל ולא זרזו עלמו ומיקן מעשיו יפה בשעת ירידה יגלה, וכן כל כיוצא בזה: בא) פ"י לא יהיו שניהם בעולם אחד, שכן גדול שלמותו של מלאך רחמים וזה שלמותו של מלאך המות, אבל עיר מקלט מוגדל להיות עולם אחד (ב"ב): כב) לפי שטעם הראשון דחוק הוא, כי הלא יהיה לפני כהן גדול החדש ומה נפ"מ, לזה מביא טעם השני שעושה הוא לכהן גדול זה שיפלה הרוצח נגדו ויקללנו כדי שיבא לניחו, והקצ"ה שומע תפלת כל פה, אבל גם זה דחוק

רש"י

מכאן אמרו (שס) הכורג דרך ירידה גולה דרך עליה אינו גולה: (ככ) עד מות הבהן הגדול. שהוא זה להשרות שכונה בישראל ולהאריך ימיהם והרולח זה לסלק את השכינה מישראל ומקלר את ימי החיים אינו כדאי שיכה לפניו (ככ) כהן גדול (ספרי), דבר אחר (ככ) לפי שהיה לו לכהן גדול להתפלל שלא תאדע תקלה זו לישראל בחייו (מכות י"א): אשר משח אתו בשמן הקדש. לפי פשוטו מן המקראות קלרים הוא שלא פירש מיימשחו אלא כמו אשר משחו המושח אותו בשמן הקדש ורבותיו דרשוכו* במסכת מכות (שס) (לראיית דברי) (ללמד) שאם עד שלא נגמר דינו מת כהן גדול ומנו אחר תחתיו ולאחר מכאן נגמר דינו אחר במיתתו של שני, שנאמר אשר משח אותו וכי (מי משח למי אם) הוא משחו לכהן או הכהן משח אותו, אלא לביא את הנמשח בזמניו* שמחירו במיתתו: (כז) אין לו דם. הרי

שינוי נוסחאות * מכאן דרשו רבותינו

יתב עד דימות כהנא רבא ובתד דימות כהנא רבא יתוב קטולא קארע אחסנתה: כט ויהון אלין לכון לגזרת דין לדריכון בכל מותבניכון: ל כל דיקטול נפשא לפום סהדין יקטול ית קטולא וסהיד חד לא יסחד באגוש למקמרי: לא ולא תקבלון ממון על אנש קטול די הוא חוב למקמרי ארי אתקמלא יתקמרי: לב ולא תקבלון ממון למערוק

בְּעֵיר מִקְלָטוֹ יֵשֶׁב עַד־מוֹת הַבְּהֵן הַגְּדֹל וְאַחֲרֵי מוֹת הַבְּהֵן הַגְּדֹל יָשׁוּב הַרְצֵחַ אֶל־אֶרֶץ אַחֲזוֹתוֹ: **כט** וְהָיוּ אֵלֶּה → לָכֶם לְחֻקֹּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם: **ל** כָּל־מִכָּה־נֶפֶשׁ לְפִי עֵדִים יִרְצַח אֶת־הַרְצֵחַ וְעַד אֶחָד לֹא־יַעֲנֶה בְּנַפְשׁ לָמוֹת: **לא** וְלֹא־תִקְחוּ כֶּפֶר לְנַפְשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר־הוּא רָשָׁע לָמוֹת בְּיַמּוֹת יוֹמָת: **לב** וְלֹא־תִקְחוּ כֶּפֶר

לקט בהיר

רש"י

הוא ככורג את המת שאין לו דם (כט) בכל מושבתיכם. ללמד* שהכה סנהדרין* (כ) נוכח צחולה לארץ (ספרי) (כל זמן שנוכח צאריך ישראל) (ל) כל מכה נפש וגו'. הכה להרגו על שהכה את הנפש (כ): לפי עדים ירצח. שיעידו שבמיד ובהתראה הרגו (שס): (לא) ולא תקחו כפר. לא יפטר בזמנו (ספרי - בחובות ל"ז): (לב) ולא תקחו כפר לנוס אל עיר מקלטו. (קרי ציה לנס כלומר) למי שנס* אל עיר מקלטו* שהרג בשוגג אינו נפטר מנגלות בזמנו ליתן כופר לשב לשבת צאריך בערס שינוי נוסחאות * למד * סנהדרי קטנה * מקלט

לכקש רחמים שיגמור דינו לכות ולא זיקש ע"כ, ולפ"י יהיה פ"י אשר משח (הרוצח) אותו, כאילו הוא משח אותו בעבור שנמשח זמיו (רא"ם): (כה) כלומר הרי הוא לך כמי שאין לו דם ושמה ומותר להרגו (רש"י סנהד' ע"ב): (כו) ויש גורסין סנהדרי קטנה, והיינו הך, שהוא של כ"ג הדנין דיני נפשות, ולריך לאשמעינן שנהגת בחוזה לארץ הגם שהוא חובת הגוף, משום דכתיב (דבר ט"ז י"ח) שופטים וגו' כלל שערין אשר ה' אלקיך נתן לך, אבל פירושו של פסוק ההוא שבת"ל אין מושיבים בכל שער ושער אלא בכל פלך ופלך כן אימא בטוטה (ג"א): (כז) אין זו מדברי רז"ל בספרי או בגמ', אלא רבינו הוסיף זאת ולא ממשמעות הכתוב, שמתם לדורותיהם פירושו בכל זמן ובכל מושבותיהם פירושו בכל מקום, אלא משום דכתיב (דבר י"ז ט') ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם ודרשו מזה חז"ל בסנהד' י"ג: בזמן שיש כהן יש משפט בזמן שאין כהן אין משפט ופירש"י בעוד סנהדרין נוהגת בלשכת הגזית נוהגת אף בח"ל עכ"ל, וכל זה לדון דיני נפשות, אבל גם לדון דיני ממונות אין לנו ב"ד מוסמך ממהר רבינו, לפי שאין סומכין אלא בא"י בפני הדין, ומה שאנו דנין דיני ממונות ונקטום המצויים וההכרחיים שלותמיהו דקמאי קא עבדין (רא"ם): (כח) ר"ל אין הכתוב מדבר ברוצח עלמו שצריך עדים לחייבו, שא"כ מה זה ירצח את הרוצח, גם אינו מוצן מה שאמר "לפני עדים, היל"ל כל מכה נפש בעדים, ועוד בכלל מיותר הוא וכי יש דבר שהידין עליו ב"ד של מטה בלי עדים, אלא ודאי מדבר בגואל הדם שהרג את הרוצח שאמרנו שפטור עליו, אמר הכתוב כאן שדוקא אם הרג את הרוצח לפי עדים פ"י על ידי עדים שהתרו בו ידע שהרג זה את קרובו או ירצח את הרוצח, והכתוב מסורס הוא, כאילו אמר כל מכה נפש הרוצח לפי עדים ירצחו (רא"ם), ולריך הכתוב להשמיענו זאת, שלא תאמר מדכתיב ולא ימות הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט, שיכול להורגו בלא עדים אחר שעמד ב"ד (ספרי): (כט) ר"ל אין הפ"י שלא תקחו ממנו ממון חוץ מן המיתה, שמיצת כופר פירושו שפודה נפשו בזמנו, וכן אכל גלות בפסוק הסמוד. ולפי שמצינו אכל מיתה בידי שמים כשהרג שורו המועד את האדם שפודה חיוב מיתה שלו בכופר צריך

(יב) וזכרת כי עבד היית במצרים. אמר רבי אברהם שהוא דבק עם ועבדך ואמתך. והנכון שהוא כפשוטו, שתשמור החקים האלה אשר צוך הארון הפודך מבית עבדים. וכן נזכר בקדוש היום הזה: זכר ליציאת מצרים.

ואמר החקים האלה כחג השבועות, בעבור שלא נתפרש בתורה טעם מספר שבועה השבועות, ומספר החמשים יום, והוא לבדו העצרת, וכבר הזכרתי סודם (ויקרא כג לו).

טוב ירושלים

זכרת כי עבד היית במצרים ולכן ושמת ועשית את החקים האלה שהארון שפדה אותך משם צוה לך. החקים האלה הם מספר שבועה השבועות, וחמשים הימים, והיום האחד של חג השבועות, שטעמם אינו נזכר בתורה בפירוש.

(יב) וזכרת כי עבד היית במצרים*. רבי אברהם כתב שהוא מוסב על: ועבדך ואמתך*.

והנכון שפירוש הפסוק הוא כפשוטו: שמור את החקים האלה אשר צוך הארון שפדה אותך מבית עבדים. וכן בקידוש של יום זה* אנו אומרים: זכר ליציאת מצרים.

ואמר את החקים האלה אצל חג השבועות*, מפני שבתורה אינו נזכר בפירוש הטעם של מספר שבועה השבועות ושל מספר חמשים הימים, ומדוע הוא* לבדו עצרת. וכבר הזכרתי את סודם (ויקרא כג לו).

פני ירושלים

והתכלת מרדכי תירץ קשיא זו שלהצד השני של הספק מאז שדוד ושמואל קבעו את מקום המקדש, כמסופר בזכרים (נד:), וגד הנביא צוה לדוד לבנות מזבח בגורן אדונה היבסי, כמסופר בשמואל"ב (כד יח), "היה מקום המקדש המקום אשר בחר ה' לשכנו שם, ומאז היו עולים לשם לרגל והיו מקריבים קרבנות על המזבח שבנה דוד. ולכן כותב רבינו להצד הראשון של הספק שלאחר "שיבנה בית המקדש" יקריבו קרבנות הרגלים רק שם, ולהצד השני כותב שאין חיוב לעלות לרגל עד אשר יבחר ה' "מקום לשכנו שם".

בקידוש של יום זה: ותתן לנו ה' אלהינו וכו' את יום חג השבועות הזה וכו' אנו אומרים זכר ליציאת מצרים. הרי שהחג עצמו מזכיר לנו את יציאת מצרים, ולא רק שמחת העבד והאמה.

אצל חג השבועות, ולא אצל פסח וסוכות.

הוא יום החמשים לבדו עצרת, ולא כל השבוע השביעי, כמו יום השביעי של חג הפסח, ולא כל השבוע השמיני, כמו יום השמיני של חג הסוכות.

והתכלת מרדכי תירץ קשיא זו שלהצד השני של הספק מאז שדוד ושמואל קבעו את מקום המקדש, כמסופר בזכרים (נד:), וגד הנביא צוה לדוד לבנות מזבח בגורן אדונה היבסי, כמסופר בשמואל"ב (כד יח), "היה מקום המקדש המקום אשר בחר ה' לשכנו שם, ומאז היו עולים לשם לרגל והיו מקריבים קרבנות על המזבח שבנה דוד. ולכן כותב רבינו להצד הראשון של הספק שלאחר "שיבנה בית המקדש" יקריבו קרבנות הרגלים רק שם, ולהצד השני כותב שאין חיוב לעלות לרגל עד אשר יבחר ה' "מקום לשכנו שם".

(יב) וזכרת כי עבד היית במצרים. וכיצד השמחה בחג השבועות תזכיר זאת, ולשם מה יזכור זאת.

על ועבדך ואמתך. כלומר, זכור שהיית עבד במצרים ושמת את עבדך ואמתך כמו ששמתך ה'. או הכונה, ומה שצויתך לשמח את עבדך ואמתך, כדי שתזכור

סדר שופטים ושופטים

צוה בתורה: עד האלהים יבא דבר שניהם (שמות כב ח), ונתן בפלילים (שם כא כב), אם כן מצוה שיהיו לישראל פלילים. וביאר בכאן שישימו השופטים בכל עריהם כאשר יתן להם השם את הארץ, כי בחוצה לארץ אינם חייבים למנות להם בית דין, אבל כאשר יצעק המעוות יעמדו עליו הראויים לשפוט וכמשפטיהם ישפטהו, או יעלה לארץ בזמנה, ושם ישפטהו במקום המשפט. והוסיף בכאן שופטים, והם שיהיו נוגשים בדבר המשפט. ולפי זה אין ישראל שבחוצה לארץ מצווים למנות להם דיינים בעיירות, וכן כתב הרב ר' משה (הל' סנהדרין פ"א ה"ב).

אבל במסכת מכות (ו) שנו: והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם, מלמד שסנהדרין נהגת בארץ ובחוצה לארץ, אם כן למה נאמר שופטים ושופטים תתן לך בכל שערך, אלא בארץ אתה מושיב בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר,

טוב ירושלים

מצות מנוי שופטים נהגת גם בחוץ לארץ וגם בזמן הזה כל זמן שישינו דיינים סמוכים. בארץ מצוה למנות דיינים בכל עיר ועיר ובכל פלך ופלך. בחוץ לארץ מצוה למנות דיינים בכל פלך ופלך. משבטלה סמיכת הדיינים אין אנו חייבים מהתורה במצוה זו כלל.

(יח) שופטים ושופטים תתן לך בכל שערך*. ה' צוה בתורה: עד האלהים יבא דבר שניהם (שמות כב ח), ונתן בפלילים (שם כא כב), הרי שיש מצוה שיהיו בישראל פלילים. וביאר כאן שימנו את השופטים בכל עריהם כשה' יתן להם את הארץ, אבל בחוץ לארץ אינם חייבים למנות להם בית דין, אלא כשיצעק העשוק* יעמידו לו* אנשים הראויים לשפוט* וישפטו את דינו במשפטיהם*, או יעלה לארץ בזמנה*, ושם ישפטו את דינו במקום המשפט.

והוסיף כאן שימנו גם שופטים, והם המכריחים את הנתבעים לקיים את פסק בית הדין*.

ולפי זה אין ישראל שבחוץ לארץ מצווים למנות להם דיינים בערים*. וכך כתב הרמב"ם* (בהל' סנהדרין א ב).

אבל במסכת מכות (ו) אמרו: והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם (במדבר לה כט), מלמד שסנהדרין נהגת בארץ ובחוץ לארץ, אם כן למה נאמר שופטים ושופטים תתן לך בכל שערך, אלא בשערך אתה מושיב בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר, בחוץ לארץ אתה

פני ירושלים

(יח) בכל שערך. השאלה היא, האם "בכל שערך" כא לומר שבחוץ לארץ אין בכלל מצוה של מנוי שופטים, או בא לומר שבחוץ לארץ אין מצוה של מנוי שופטים בכל עיר ועיר. כשיצעק העשוק לפני ראשי העדה. במשפטיהם, במשפטי התורה. (פ"י הטור) בזמנה, כשיש בה דיינים סמוכים. פסק בית הדין, וכ"כ אונקלוס ורש"י והרמב"ם (בהל' סנהדרין א א).

בחוצה לארץ אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר. ונראה מזה שחייבין למנות סנהדרין בחוצה לארץ, ולא בכל עיר ועיר כארץ ישראל, אלא פלכים פלכים. אם כן המצוה הזאת נוהגת בכל זמן בדיני ממונות ובדברים הנדונים בחוצה לארץ. אבל בזמן הזה לאחר שבטלה הסמיכה, כיון שכל המשפטים בטלים מן התורה, דכתיב לפניהם (שמות כא א) ולא לפני הדיוטות, ואין הדיוטות אנו, ואין דינין בחוצה לארץ אלא תקנה דשליחותיהו עבדינן (גיטין פח:), אין אנו חייבים במצות מינוי שופטים מן התורה כלל.

ומעם לשבטיך, מוסב על תתן לך, מלמד שמושיבים בית דין בכל שבט ושבט ובכל עיר ועיר. לשון רש"י. וכן במסכת סנהדרין (טז:). ולא ידעתי פירוש דבר זה, כי כיון שמנינו בית דין בכל עיר ועיר הרי בתי דינין רבים בכל שבט ושבט. אולי בא לומר, שאם היתה עיר אחת לשני שבטים, כירושלים שיש בה חלק ליהודה ובנימין,

טוב ירושלים

מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר. עכ"ל. ונראה מזה שחייבים למנות סנהדרין בחוץ לארץ, ולא בכל עיר ועיר כמו בארץ ישראל, אלא בכל פלך ופלך.*

ולפי זה נוהגת מצוה זו בכל זמן אצל דיני ממונות ואצל דברים הנדונים בחוץ לארץ.*

אבל בזמן הזה אחרי שבטלה הסמיכה, מכיון שמהתורה* כל המשפטים אינם נוהגים, שהרי נאמר: לפניהם (שמות כא א) ולא לפני הדיוטות (גיטין פח:), ואנו הדיוטות אנו (שם), ואין דינין בחוץ לארץ* אלא רק תקנה דשליחותיהו עבדינן (שם), אין אנו חייבים מהתורה כלל במצות מינוי שופטים.

לשבטיך מוסב על תתן לך, כאילו היה כתוב "שופטים ושוטרים תתן לך לשבטיך בכל שעריך". והפסוק אומר שאם היתה עיר אחת של שני שבטים ימנו בה בית דין לכל שבט.

עוד פשוט: הפסוק אומר שימנו בית דין לכל שבט ושבט ובית דין לכל עיר ועיר. בבית הדין של השבט יתמנו עשרים ושלושה הדיינים הכי גדולים בחכמה של השבט. בית דין זה יוכל להכריח את כל בני השבט להתדיין לפניו. כל בתי הדין של עיר השבט יפנו אליו את שאלותיהם וספקותיהם. אם יהיה צורך לתקן תקנה או לגזור גזרה על השבט יעשה זאת בית דין זה, ותקנתו וגזרתו תחייב את השבט כדרך שתקנת וגזרת הסנהדרין הגדולה היתה מחייבת את כל ישראל.

לפי דרך הפשט הפסוק אומר שימנו שופטים לכל שבט שישפטו בכל עירו.

לשבטיך*. כתב רש"י: לשבטיך מוסב על תתן לך, מלמד שמושיבים בית דין בכל שבט ושבט ובכל עיר ועיר. עכ"ל. וכן אמרו במסכת סנהדרין (טז:).

ואינני מבין פירוש זה, שאם ימנו בית דין בכל עיר ועיר הלא יהיו בתי דין רבים בכל שבט ושבט. ואולי בא "לשבטיך" לומר שאם היתה עיר אחת של שני שבטים, כמו למשל ירושלים שחלק ממנה היתה של יהודה וחלק ממנה של בנימין, נושיב בה שני בתי דין*. וכך העלו בפרק חלק

פני ירושלים

אלא בכל פלך ופלך. והמנחת חנוך (מ' תצא) כתב בשם גדולות וחבלות וקנסות אינם נוהגים. (כור זהב)

שנושיב בה שני בתי דינים. וכך העלו בפרק חלק (שם קיא:): שחולקים עיר אחת לשני שבטים. וכן ירושלים היתה ליהודה ובנימין.

ויתכן לפרש, שחייב הכתוב למנות בית דין על כל השבט והוא ישפוט את כולם, ואחרי כן נמנה בית דין בכל עיר ועיר שישפוט את העיר. ואף על פי שכולם שווים במנין שהם כ"ג בדיני נפשות וג' בדיני ממונות, אבל הגדולים שבהם בחכמה יתמנו על כל השבט, ותחתיהם לכל עיר ועיר. ואין בעלי הדין יכולין לכופ זה את זה לדון אלא בפני בית דין שבעירם, לא בפני בית דין שבעיר אחרת, ואפילו היו שני בעלי הדין בעיר אחרת יכול לומר נלך לפני בית דין שבעירנו, אבל בית דין השבט יכול לכופ כל אנשי שבטו לדון לפניו. ואפילו היו הנדונים בעירם יכול לומר לבית דין הגדול של שבט אוילנא. וכן אם נסתפקו בתי דינין של עיירות, יבאו לפני בית דין הגדול של שבט וישאלו. כדרך שסנהדרין גדולה ממונה על כל בתי דינין של כל ישראל, כך יהא בית דין אחד ממונה על כל שבט ושבט. ואם הוצרכו לתקן ולגזור דבר על שבט שלהם גזרין ומתקנין, והיא לשבט כגזרת סנהדרין גדולה על כל ישראל. וזה הבית דין הוא המוזכר במסכת הוריות (ה). ששינונו בו: הורו בית דין של אחד מן השבטים ועשה אותו השבט על פיהם אותו השבט חייב ושאר השבטים פטורים וכו'.

טוב ירושלים

(שם קיא:): שחולקים עיר אחת לשני שבטים*. וכן ירושלים היתה של יהודה ושל בנימין*.

ואפשר גם לפרש שהפסוק מחייב למנות בית דין על כל שבט שישפוט את כולם, ונוסף לכך למנות בית דין בכל עיר ועיר שישפוט את העיר. ואף על פי שכולם יהיו שווים במספר הדיינים שהם עשרים ושלושה לדיני נפשות ושלושה בדיני ממונות, הגדולים שבהם בחכמה יתמנו על כל השבט, ואלה שהם פחות גדולים יתמנו בכל עיר ועיר.

ובעלי הדין יכולים להכריח זה את זה להתדיין רק בפני בית הדין שבעירם, לא בפני בית הדין שבעיר אחרת. ואפילו אם היו שני בעלי הדין נמצאים* בעיר אחרת רשאי הנתבע לומר לתובע נלך אל בית הדין שבעירנו. אבל בית הדין של השבט יוכל להכריח את כל אנשי שבטו להתדיין לפניו. ואפילו אם בעלי הדין היו בעירם רשאי הנתבע לומר לתובע אלך לבית הדין הגדול של השבט.

וכן אם היו בתי הדין של הערים מסופקים באיזה דין, יבאו אל בית הדין הגדול של השבט וישאלו אותו. כדרך שהסנהדרין הגדולה היתה ממונה על כל בתי הדין של כל ישראל, כך יהיה בית דין אחד ממונה על כל שבט ושבט. ואם בית דין זה יראה צורך לתקן ולגזור משהו על השבט שלהם יגזור ויתקן, וגזרתו תהיה לשבט כגזרת הסנהדרין הגדולה לכל ישראל.

ובית דין זה הוא הנזכר במסכת הוריות, ועליו אמרו במשנה שם (א ה): הורו בית דין של אחד מן השבטים ועשה אותו השבט על פיהם, אותו שבט חייב* ושאר השבטים פטורים*.

פני ירושלים

לשני שבטים. במשנה שם אמרו שאנשי עיר הנדחת אינם נהרגים עד שיהיו מדיחה מאותה העיר ומאותו שרץ וכל זה אמרו ריב"ז שם. שאם מינה חולקים שופטים לכל שבט ושבט לא רק לשני השבטים שחלקו עיר אחת. לכן ממשיך רבינו שיתכן שהפסוק מחייב למנות בית דין לכל עיר ועיר נוהגת לכל

← כא א ואלה המשפטים אשר תשים א ואלין דיניא די תסדר קדמיהון:

לקט בהיר

רש"י

(א) כל מקום אין פירושו בכל מקום, כי רוצה לרובא זין מיצת אלה וצין ואלה לא צאו לא לפסול ולא להוסיף, ולא אמרו רז"ל ולא דרשו בהם שום דבר מפני שנרץ המיצה לגופו ואינו מיותר, כגון, אלה מסעי בניי, שאחר שחטו בערבות מואב ונאמרו כל מעשותם אמר הכתוב אלה הם המעשות ממחילה ועד סוף שעשו בניי, ואין כאן שום שינוי או יתור לדרוש, או אלה הדברים אשר דיבר משה וכו', אמר

שעד כאן היה אומר להם מה שנצטוו מהקב"ה משך היותם צמדבר, אבל אלה הדברים הם מה שאמר להם דרך מוסר וחזרה בערבות מואב, וכן הוא במיבת, "ואלה", כגון ואלה הבגדים אשר יעשו (כ"ח ד'), לפי שאמר דרך כלל שיעשו בגדי ההונה לשם ולתפארת חזר לפרט ואלה הם מה שאמרתי לעשות, ווא"ו זו אינו אומר כלום אלא הוא ככל האו"וין שבתורה המקשרים דבר לדבר כסדר, משא"כ במה שלפנינו וכן כל כיוצא בזה שמיצת אלה מיותר הוא, וכי יש משפטים אחרים שלא תשים לפניכם, ולמה להקדמה האחת, יאמר שחשים לפניכם משפטים כי תקנה וכו', ודאי שצא לומר דבר, לזה אם היא צלל וא"ו צא למעט ולפסול דברים שיצאו מדברים שהיו עד כאן, או להפך פוסל ומיעט מה שהיה עד עתה, ואם הוא בוא"ו צא לדרבה לקשר ולהוסיף ב' העניינים זה לזה ולרבות בהם דבר שלא היה נשמע בלא זה (רא"ם), ופי' מיצת "אח" כאן ברש"י כמו כללתי את העיר מן העיר הפוכו של "על" כלומר אילו היה כתוב אלה היה פוסל ומפריד פרהה זו מן הראשונים (רע"מ): (ב) והגם שכל התורה ניתנה מסיני ואפילו אותן שכתב בהו אוהל מועד או ערבות מואב, ובפרט רש"י שסבירא ליה בריש פרשת צהר כר' עקיבא שאפילו פרטי ודקדוקי כל המצוות נאמרו בסניי, אפ"כ צריכין אנו ללימוד זה שסד"א שהדינים במרה ניתנו ולא בסניי, לזה צא להשמיענו שרק ראשי פרקים נצטוו במרה, אבל דינים שצפרשה זו מסיני צאו כמו העשרת הדברות (מ"ל), ולפי"ו קשה, אם מיצת ואלה קושר את הפרשה לעשרת הדברות למה הפסיק ציינהם בפי' המוצח (רא"ם), ויותר קשה שפי' מוצח התחיל בה ויאמר ה' אל משה א"כ הימה שם הפסקה וקריאה למשה כמו בכל דיבור ואמירה, וכאן היא רק הפסקה בלא אמירה וקריאה, ועוד שלא אמר אשר תשים לפני בניי, אלא לפניכם וקאי על מה שאמר בפי' מוצח מה שאמר לבני ישראל, א"כ לדרבה קוממו ומקשרו לפי' המוצח ולא לעשרת הדברות, וזה מה שאמר רש"י "ולמה" בוא"ו פי' א"כ למה נקמכה (ג"א), או אפשר שיעלה על דעתך לומר שהמשפטים ודינים כולם דברי סברה הם ואין צריך לזה דעת עליון, אלא סנהדרי דור ודור ישפטו לפי שכלם, ולא נאמרו מסיני אלא פרטים אחדים, לזה צריך לימוד יותר מכל התורה, שכולם ממקום קדוש ממקור עליון צאו, ולסברא זו אפשר לומר שמפני זה סמך רש"י לכאן ולמה נקמכה וכו' לומר שגם דבר זה טעמו הוא להיות הסנהדרין אצל המוצח שעבודת הסנהדרין הוא ממש כמו עבודת המוצח, הגם שהם דיני ממונות בין אדם לחבירו (מהרי"א), גם נוכל לומר שהמשפטים נאמרו למשה תיכף אחר עשרת הדברות קודם דתנו מן ההר, ופרשה ויקחו לי תרומה וכל התורה נאמרה לו בפי' יום ששהה שם לקבל הלוחות (רע"מ), ובצמצ"ן הק' נתן טעם, לפי שהמשפטים גמר וסיום וביאורים על לא תרצה לא תגזב לא תחמוד, וענין עבד ואמה על אנכי ה' וכו' מיצת עבדים, ומכה ומקלל הוריו פרטים על כבוד את אביך וכו': (ג) פי' בכל מקום שהמוצח שם צריך להיות אלא סנהדרין, אבל לא להפך שאלל הסנהדרין תשים מוצח, וזה מתורץ למה לא סמך משפטים לעשרת הדברות ואח"כ יסמוך לה פי' מוצח

אור החיים

(כא) א. ואלה המשפטים. צריך לדעת טעם אומר רבי עקיבא אומר ואלה יכול שונין ולא יודעים תלמוד לומר ואלה וגו' ערכן לפניכם במיכלתא רבי ישמעאל ורבי עקיבא רבי ישמעאל כשולחן הערוך) עד כאן. והנה לרבי ישמעאל

אור החיים

לפרש שטעם שהולך הכתוב להודיע זה הוא ללמד על פרטי מצוה זו שנאמרו מסיני, שאם על כללותיה הרי אמר רבי ישמעאל צפרק צתרא דצחחים (קט"ו): שכל המצוות נאמרו כללותיהם בסניי ופרטיהם באוהל מועד עד כאן, ואם כן גם אלה המשפטים בכלל ולא היה צריך לומר ואלה ללמד על דבר זה. ולרבי עקיבא שחלק עם ר' ישמעאל שם צצרייתא השנוייה צצחחים כי כל המצוות נאמרו כללותיהם ופרטיהם בסניי אינו יכול לפרש ואלה המשפטים שצא ללמד שנאמרו בסניי כי אינו צריך להשמיענו זה והולך לפרש באופן אחר. ולרבי עיון לדברי רש"י שפירש כאן כסדרת רבי ישמעאל וצפרשה צהר סיני פירש כרבי עקיבא שאמר מה שמיטה נאמרו כללותיהם ופרטיהם בסניי אף כל התורה כולה וכו', והם צ' פירושים חלוקים, והיה לו לפרש כאן ואלה המשפטים מוסיף על ענין ראשון מה שצוה צענין שני שלריך לשום לפניכם כשולחן הערוך צין משפטים תחתונים צין משפטים שקדמו להם). ומה שראיתי שכתב הרא"ם שלימוד רבי ישמעאל הוא שנאמרו המשפטים צקולות וצרכים, אין דבריו נראים ולא מתקבלים לומר כי דיבר ה' יותר מעשרת הדברות הגם שהיה ר' ישמעאל אומר צפירוש כן היה צריך כח וראיה לדבריו ומכל שכן שלא אמר רבי ישמעאל אלא מה עליונים מסיני ולא אמר מה עליונים צקולות וצרכים, ודברים אלו אין לשמוע להם, ואם מחמת הקושיא שהקיינו, כבר ישצנו אותה יצו נכון שצא

אור בהיר

לפניהם, אף עליונים כן. (ד) והינה צצריך עיון, אבל אין זה קושיא כל כך, שידוע דרכו של רש"י ז"ל להביא אותם דרשות חו"ל שקרובים יותר לפשטות הכתובים, ויותר היה נראה לו על פי הפשט שחתונים נוספו על עליונים. ובפרט לפי מה שפירש בפי' משביל לדוד שדעת רש"י לשלול שנצטוו במרה על פרטי המשפטים, (עיי"ש) אין סתירה לפי' צהר, ונכון. (ה) פירוש וזה יהיה מיושב קושייתנו, שיכול רש"י ז"ל לסבור כרבי עקיבא שגם הפרטים נאמרו בסניי, ואף על פי כן יכול סובר כאן כר' ישמעאל, שצא הוא"ו לומר שנאמרה צקולות, ואין סתירה. (ו) הרי לך שהגם שנאמרו צפירוש צהר סיני לא צא לומר שנאמר צקולות וצרכים, אלא צא לומר שמיטה יצא מכלל כל המצוות, שנאמרו גם פרטיהם בסניי, ומכל שכן שנוכל לומר כן על אות הוא"ו. (ז) וא"כ לא יהיה דבר זה לומר שגם המשפטים מודה. (ח) אין אני יודע כוונתו בזה, באיזה דבר יהיה משוה ממעמד הנבחר, הלא הרא"ם הזכיר צפירוש במעמד כל ישראל, על כל פנים יהיה אף שיהיה באיזה מליאות לתלק צין המשפטים וצין מעמד הנבחר. יש מקשים למה חפס צבינו המתכר את הרא"ם, הלא רש"י צעצמו אמר כן תענית כ"א ד"ה אל מול ההר, וז"ל: ומשם נתנו כל המצוות צקולי קולות ולפידים כיום

אחרים וישתחו להם ולשמש | או לירח
 או לכל צבא השמים אשר לא צויתני:
 והגדלך ושמעת ודרשת הישב
 והנה אמת נכון הדבר נעשתה
 התועבה הזאת בישראל: והוצאת
 אתה איש ההוא או אתה אישה
 ההוא אשר עשו אתה דבר הרע
 הזה אל שעריך אתה איש או את
 האישה וסקלתם באבנים ומתו: על
 פי | שנים עדים או שלשה עדים

וסגיד להן ולשמש או לירח
 או לכל צבא שמיא די לא
 פקדית: ו יחווין לך ותשמע
 ותתבע יאות והא קשטא כון
 פתגמא אתעבידת תועבתא
 הדיא בישראל: ה ותפק ית
 נברא ההוא או ית אתתא
 ההוא די עבדו ית פתגמא
 בישא הדין לתרע בית דינה ית
 נברא או ית אתתא ותרגמנון
 באבניא וימותו: ו על מימר תרין
 סהדין או תלתא סהדין יתקטל

לקט בהיר

נדבור ע"ל, פי דורש דבר מלשון דבור, ואומרו לא תזבח
 מושך אחר עמו לא תזבח וגו' אשר יהיה בו מוס לא תזבח כל
 דבר רע: (ב) הגם שכל החורה גריתו של הקב"ה הוא
 אטמו, דבר הלמד מעניו הוא שכלן הכוונה על ע"ז
 (בא"י): (ג) פי הגם שזויתם להיותם בעולם לשמש את
 בני האדם אבל לא צויתם להיותם אלהים ולעבדם (רש"י),
 לא כמו מלך בשר ודם שמלוה לעבוד את משרתיו הגדולים
 (ר"ב), ויש גורסים אשר לא צויתם לעבודה לפי"ז קאי
 אישראל שלא צויתם את ישראל לעבוד הגם שזויתם לחשוב על
 ידם תקופות ומועדים ימים ושנים (ג"א), והדרך היותר
 פשוט בזה שדברה תורה כלשון בני אדם כאלה שהתמרמר
 ואומר בני הלק לזבח המספה אשר לא צויתו לילך כלומר
 הלק בני רשות שלא נחתי הסכמתי לו (אלמושי): (ד) אין

עבודת כוכבים: (ג) אשר לא צויתני. לעבדם*
 (מגילה פ"ג): (ד) נכון. מכון העדות: (ה) והוצאת
 את האיש ההוא וגו' אל שעריך וגו'. המתרגם
 אל שעריך לתרע בית דייך עוטה, שכן שנינו (ספרי -
 החוצות מ"ב): אל שעריך זה שער שעבד* צו"ה, או אינו
 אלא שער שדון צו, כאמר שעריך למטה ונאמר
 שעריך למעלה (פסוק צ) מה שעריך האמור למעלה
 שער שעבד* צו אף שעריך האמור למטה שער
 שעבד* צו, ותרגומו"י לקרוך: (ו) שנים עדים או
 שלשה. אם מתקיימת עדות בשנים למח פרע לך
 (הכחוש) בשלשה (אלה) להקיש שלשה לשנים מה
 שנים עדות אחת אף שלשה עדות אחת ואין* נעשין*
 שינוי ונחמות לעבוד. *שעבר. *שעבר. *דיא שאין.

רש"י

דחוב קטול לא יתקטל על מימר
 סהיד חד: ו ידא דסהדיא תהי
 בה בקדמיתא למקטלה וידא
 דכל עמא בבתרייתא ותפלי עבד
 דביש מבינה: ה ארי יתכסי מנה
 פתגמא לדינא בין דמא לדמא
 בין דינא לדינא ובין מכתש
 סגירו למכתש סגירו פתגמי

רש"י

זוממין עד שחזמו כולם (מכות ה'): (ח) כי יפלא. כל
 הפלאה לשון הכדלה ופרישה"י שהדבר נכדל
 ומכוסה ממך: בין דם לדם. בין דם טמא"י לדם
 טהור (מד ר"ע - יצ"ט): בין דין לדין. בין דין זכאי
 לדין חייב: ובין נגע לנגע. בין נגע טמא לנגע טהור
 (מד שס): דברי ריבות. שיכיו חכמי העיר חולקים

לקט בהיר

וכו' "שאין" נעשין, וזה ודאי נכון לדרכינו אך אין לורכ צו
 כדלמך: (ח) שאין אמה יכול להשיגו, אם מחמת חסרון
 ידיעה, אם מחמת ריחוק מקום, או מחמת כסויו, או
 מחמת איסורו, או שיש מחלוקה בדבר ואיך יודע להבטיח,
 וכדומה, כל זה נכנס בלשון יפלא, גם לפעמים ישמענו צו
 הכתוב על ענין הכדלה ופרישה לפרוש ולהבדיל דבר מדבר
 גם זאת נכנס בלשון הפלאה, שמחמת מעשיו נפלא ונפרש
 ונמכסה זה מזה, וכן הפלא ופלא או פלאי פלאות ג"כ הכי פירושו שהדבר חוץ לדבר הטבע עד שאין אמה יכול להשיגו
 וענינו ומהותו נעלם ומכוסה ממך, גם אין חילוק בין שצא באל"ף או בה"א או ביו"ד, כגון (שמות ט' ד') והפלה ה' בין
 מקנה ישראל, או (שם ח' י"ח) והפליתי ביום ההוא: (ט) רלונו לומר אין הכחוש אומר שיש כאן צ' דמים וצ' נגעים וצריך
 לחלק ביניהם, כי מה שייך לשאול על זה ומה שפק יש כאן ומה נפ"מ אם שניהם נגעים ודמים, אין כאן רק דם אחד ודין
 אחד ונגע אחד ועל זה נולד השאלה אם הוא דם טהור או דם טמא שרק דם מן המקור טמא ואפילו במקור ישנם דמים
 טהורים וכן יש דין זכאי ודין חייב וכן נגע טהור כגון נתפשט כולו, והכתוב בעלמנו מפרשו לא שאינם יודעים לחלק בזה

אור החיים

בזית ה', ולזה לר"ך שיתרו צו ויודיעוהו מה גדלו
 מעשיו הרעים: (ג) גם רמז שאם אמר למתרים
 שהוא נשבע לעבוד עבודה זרה שיודיעוהו שקדמה
 לו בזית על זה ואין שזועתו חלה לבעל הראשונה
 וברי הוא עובר בזית ה' (י"ג) ויהרג:
 ו. יומת המת. כפל לומר המת"י, להעיר כי אם
 לא נמלאו לו עדים והתראה צן מות
 הוא לשמים אלא שבעדים והתראה יומת צידי אדם
 המת שהיה עומד למיתה צידי שמים:
 ח. כי יפלא וגו' למשפט. הולך לומר למשפט"י,
 להעיר שלא נאמרו דינים אלו אלא בזמורה
 שהוא ראוי להורות משפט, וכן אמרו במשנה
 (סנהדרין פ"ו): תלמיד שאינו ראוי להוראה
 פעור"י, אלא שראיתי בצרייתא (שם פ"ו).
 שדרשו פטור תלמיד שאינו ראוי להוראה מאומרו
 כי יפלא"י (במפלא שבצ"ד, וכתבו רש"י וחוספת
 בכחנרקין שפירושו מופלא מומחה ולמעוטי תלמיד,
 והרמב"ם פירש צי"ד"י"י) שהכוונה הוא עז"ה מי

אור בהיר

בזית גדול מזה עגמו. (לב) והלמ"ד של לעבור נאמר בשביל הכוונה, כלומר כוונתו במעשיו יהיה לעבור בזית, שדוקא אז חייב

בְּשַׁעֲרֶיךָ וּקְמַת וְעֲלִית אֶל־הַמָּקוֹם
 אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ: וּבָאת
 אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר
 יִהְיֶה בַיָּמִים הָהֵם וְדַרְשָׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ

לקט בהיר

שלפניהם אלא דברי ריבות זה אומר צכה זה צכה, כלומר
 נעלם מהם החילוק שבין דם טהור לדם טמא ועל זה
 מרביבים, זה אומר זו היא הסימן ולפי"ז דם שלפניו טמא
 הוא זה אומר זו היא הסימן ולפי זה דם טהור הוא, עם כל
 זאת מיותר הוא שהיה די לומר כי יפלא וגו' צדס גדין
 ובגנע לזה אמרו חז"ל בספרי שהכחוב רומז על כמה מיני
 דמים דם נידה דם יולדת דם וציה וכו', אבל פשט הכחוב

פְּלִגְמָא דִּינָא בְּקִרְיָךְ וּתְקִים
 וְתִסַּק לְאַתְרָא דִּי יִתְרַעֵי יי
 אֲלֵהָךְ בַּה: וּתְיַתִּי לְוֹת כְּהֵנָא
 לְוָא וְלֹת דִּינָא דִּי יְהִי בְיוֹמָא
 הָאֵנוּן וְתִתְבַּע וְיִחְוֹן לְךָ ית

רש"י

דדבר (אויק) זה מעמא חכ מעכר" זה מחייב חכ
 נחכה: וקמת ועלית. מלמד שבית המקדש גבוה"י
 מכל המקומות (ספרי - סנה"פ"ז): (ט) הכהנים
 הלויים. הכהנים שילאו משבט לוי"י (ויכ"ט): ואל
 השופט אשר יהיה בימים ההם. (י) אפילו אינו
 כשאר שופטים שהיו לפניו אחכ לריק לשמוע לו אין

אור החיים

שלא יפלא ממנו אלא דבר מופלא"י), ומעתה לפי
 זה אומרו למשפט לומר שאין הדין האמור בזקן זה
 אלא בהוראה למעשה"י, וכמו שאמרו במשנה שם
 חז"ל אינו חייב עד שיוכר לעשות שנאמר והאיש
 אשר יעשה בזדון ע"כ, והנה מפסוק זה"י אין
 הוכחה אלא על מעשהו על פי הוראתו ולא אם
 הוכר לאחרים לעשות, ולמדין לה מאומרו למשפט
 שאם הוכר לאחרים חייב, או יראה על זה הדרך כי
 יפלא וגו' למשפט הגם שהיה הלכה למעשה והוכר

אור בהיר

מ"ל) פי דבר גדול אבל רוב ההלכות יודע. (ב) כי חייב משפט כולל ג' פירושים: (א) טענות והתחובות הבעלי דינים: (ב) גמר הדין
 שהדין מכריז זה חייב זה זכאי: (ג) כשנעשה הפסק דין בפועל ע"ד אומרו לעשות בהם משפט כחוב. (ד) אשר יעשה
 בזדון. (ה) הגם שיש כאן כל דברי דינים שיחייב בהם אלא דבר אחד חסר שאינו הפך סנהדרין גדולה. (ו) והיה זה
 כמו אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, פי מאחר שאמר הכחוב ב' פעמים דבר זה שצריך שיוכר לעשות חייב להחייב ויחייב אחר

פְּתַנְמָא דִּינָא: וְתַעֲבַד עַל
 מִימַר פְּתַנְמָא דִּי יִחְוֹן לְךָ מִן
 אַתְרָא הַהוּא דִּי יִתְרַעֵי יי וְתִמַּר
 לְמַעֲבַד כְּכַל דִּי יִלְפְּנָךְ: יא עַל
 מִימַר אֲוִרְתָא דִּי יִלְפְּנָךְ וְעַל
 דִּינָא דִּי יִמְרוֹן לְךָ תַעֲבַד לְא
 תַסְפִּי מִן פְּתַנְמָא דִּי יִחְוֹן לְךָ
 יִמְיָנָא וְשַׁמְאֵלָא: יב וְנִבְרַח דִּי יַעֲבַד
 בְּרִשָׁע בְּדִיעַ דְּלָא לְקַבְּלָא מִן

רש"י

לך אלא שופט שצומיך* (ספרי - ר"ה כ"ה): (יא) ימין
 ושמאל. אפילו (אח) אומר לך על ימין שהוא
 שמאל"י, ועל שמאל שהוא ימין"י, וכל שכן שאומר
 שנינו נוסחאות * שהוא בפיך.

את דְּבַר הַמִּשְׁפָּט: וְעֲשִׂיתָ עֲלֵיפִי
 הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לְךָ מִן־הַמָּקוֹם
 הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשִׁמְרַת
 לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יִוְרֹךְ: יא עֲלֵפִי
 הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרֹךְ וְעַל־הַמִּשְׁפָּט
 אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ תַעֲשֶׂה לֹא תִסּוֹר
 מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יִגִּידוּ לְךָ יָמִין וְשַׁמְאֵל:
 יב וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה בְּזוֹן לְבַלְתִּי

לקט בהיר

(יד) לשון הרמב"ן: אפילו תשוב בלך שהם תועים והדבר
 פשוט בעיניך כאשר אתה יודע בין ימיך לשמאלך, תעשה
 כמזותם, ואל תאמר איך אוכל להלכז הגמור הזה או להרוג
 האיש הנקי הזה, אבל תאמר כך נזה אומי האדון המלכה על
 המלות שאעשה בכל מזותיו ככל אשר יורוני העומדים לפני במקום אשר יבחר ועל משמעות דעתם נתן לי התורה אפילו
 יטעו וזה כענין ר' יהושע עם רבן גמליאל ביה"כ שחל להיות בשבועו, והצורך במלואה הזאת גדול מאוד, כי התורה נתנה לנו
 נכתב וידוע הוא שלא ישתוו הדעות בכל הדברים הנולדים והנה ירבו המחלוקות ותקשה התורה כמה תורות ותפקד הכחוב לנו
 הדין שנשמע לבית דין הגדול העומד לפני השם במקום אשר יבחר בכל מה שיאמרו לנו בפירוש התורה בין שקבלו פירושו
 עד מפי עד ומשה מפי הגבורה או שיאמרו כן לפי משמעות המקרא או כונתה כי על דעת שלהם הוא נתן לנו התורה
 אפילו יהיה בעיניך כמחליף הימין בשמאל, וכ"ש שיש לך לחשוב שהם אומרים על ימין שהוא ימין כי רוח השם על משרתי
 מקדשו ולא יעזוב את תסדיו לעולם נשמרו מן הטעות ומן המכשול עכ"ל הק', ואמר הכחוב ב' דברים על ימין שהוא שמאל
 פי' אומרים על טהור ומותר טמא ואסור, ועל שמאל שהוא ימין על חייב ופסול אומרים פטור וכשר, כי ימין הוא כינוי על
 הראוי ושמאל על שאינו ראוי (ג"א), ולא רצה רבינו לפרשו כפשוטו ממש שקבל דברייהם בזכוון ולא חזו ממנו, שאין זה
 פשטות משמעותה של ימין ושמאל שאין זה דבר מקומי לילך בו ימין או שמאל (רא"ם), ועוד מדלל אומר לא תסור ימין
 ושמאל וגו' אלא אשר יגידו ימין ושמאל ש"מ שרק על פי אשר יגידו לך הוא ימין ושמאל (כ"י), עוד יש להוכיח פשוט
 שאל"כ מיותר הוא ודי באומרו לא תסור מן הדבר שיש במשמעו אפילו כל שהוא, ואפשר שזה כוונת רבינו שהאריך לומר
 וכ"ש שאמר לך על ימין ימין (ובדברי הרמב"ן ה"ל מיושב זאת) פי' דבר פשוט הוא ואין צריך הכחוב לאומרו (בד"א),
 ומה שמצינו לפעמים שפירשו לא חזו מניה הוא דרך אגב ובמלואה בלשון מושאל (מ"ל): (טו) ובספ' ד"ד מביא ירושלמי
 חז"ל יכול אם יאמרו לך על ימין שהוא שמאל שתשמע להם מ"ל ללכת ימין ושמאל עד שיאמרו לך על ימין שהוא ימין עכ"ל,
 והוא ז"ל חייך שהירושלמי מיירי במקום דלא נראה נגדומו יכול להחמיר על עצמו בשב ואל תעשה, אבל כשיש פלוגתא בדבר

אור החיים

אם לא דרש אין חייב עליהם להגיד לו: המשפט עצמו שהגידו לך אלא אפילו משפטים
 י. ועשית על פי הדבר"י פירוש לא מצעיא אחרים הכבדים על פי שמועה זו, כי כמה משפטים

שָׁמַע אֱלֹהֵיכֶן הָעֵמֶד לְשֶׁרֶת שָׁם
 אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֱלֹהֵי־שֹׁפֵט וּמֵת
 הָאִישׁ הַהוּא וּבַעֲרַת הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל:
 י' וּכְלֵה־הָעַם יִשְׁמְעוּ וַיֵּרְאוּ וְלֹא יִזְדוּן
 עוֹד: ג' שְׁנֵי י' כִּי־תָבֹא אֱלֹהֵי־אֲרֶץ אֲשֶׁר
 יְהוּה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וַיִּרְשָׁתָהּ
 וַיִּשְׁבַּתָּהּ בָּהּ וְאָמַרְתָּ אֲשִׁימָה עָלַי
 מֶלֶךְ כְּכֹל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתַי: טו שׁוֹם
 תְּשִׁים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה

כִּהְיָא רָקֵאם לְשִׁמְשָׁא תַמְן קָדָם
 י' אֱלֹהֶיךָ אוֹ מִן דִּינָא וַיִּתְקַטַּל
 גְּבִירָא הַהוּא וּתְפִלֵי עֵבֶר רַבִּישׁ
 מִיִּשְׂרָאֵל: י' וְכֹל עָמָא יִשְׁמְעוּן
 וַיִּדְחִיּוּן וְלֹא יִרְשִׁיעוּן עוֹד: י' אֲרִי
 תַעֲוִל לְאַרְעָא דִּי אֱלֹהֶיךָ יְהִי לָךְ
 וְתִירְתָהּ וְתִיתַב בָּהּ וְתִימַר אֲמִנִי
 עָלַי מֶלְכָּא כְּכֹל עַמְמֵי דִי
 בְּסַחְרֵי: טו מְנָא תַמְנִי עָלֶיךָ
 מֶלְכָּא דִי יִתְרַעֵי י' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מִגּוֹ

אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקְרַב אֲחִיךָ תְּשִׁים עָלֶיךָ
 מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נְכָרִי
 אֲשֶׁר לֹא־אֲחִיךָ הוּא: טו רַק לֹא־יִרְבֶּה
 לּוֹ סוֹסִים וְלֹא־יֵשֵׁב אֶת־הָעַם
 מִצְרִימָה לְמַעַן הִרְבּוֹת סוֹם וַיְהוּה

אֲחִיךָ תַמְנִי עָלֶיךָ מֶלְכָּא לְתֵי לָךְ
 רְשׁוֹ לְמְנָא עָלֶיךָ גְּבִיר נוֹכְרִי דִי
 לֹא אֲחִיךָ הוּא: טו לְחֹדֵר לֹא יִסְנִי
 לָהּ סוֹסוֹן וְלֹא יֵתֵב יְתַ עַמָּא
 לְמִצְרַיִם בְּדִיל לְאַסְגָּאָה לָהּ סוֹסוֹן

לקט בהיר

רש"י

או בקום ועשה חייב לשמוע להם: טז) זו דעת ר' עקיבא
 ור' יהודה פליג שאין ממתינין ואין מעניין את דינו, אלא פי'
 ישמעו שארץ הכרזה צ"ד, ופסק רבינו כר' עקיבא שהלכה
 כמותו מתבירו ועוד שר' יהודה תלמידו היה, אבל גם ר' עקיבא יודה שארץ הכרזה דכתיב וכל העם ישמעו, ואע"פ שהוא
 רגל אין כל העם יודעים מה נעשה צ"ד, וכן פסק הר"מ במו"ל שאע"פ שפסק כר' עקיבא להמתין כתב הרב"ע לריכ"ס
 הכרזה ואחד מהם זקן ממנה, ורק בזמן ממנה כתב רבינו שממתינין עד הרגל שזקן ממנה נידון צ"ד הגדול שצירושלים
 וברגל כל ישראל שם, משא"כ בעדים וזממין (לקמן י"ט כ') וכן סורר ומורה דכתיב (כ"א כ"א) וכל ישראל ישמעו ויראו
 ופירש רבינו שארץ הכרזה צ"ד, משום שנידונים בעירם ומה יועיל ההמתנה, לזה ממתינין אותו מיד ובהכרזה ואח"כ ככולי

אור החיים

יסתעפו מפרט משפט אחד:
יד. כי תבא וגו' ואמרת וגו' שום תשים וגו'.
 מאומרו כי תבא וגו' ואמרת משמע כי
 לא מלאת ה' עליהם למלוך מלך אלא אם יאמרו
 הרשות בידם, וממנה שגמר אומר שום תשים"י)
 שיעור הלשון מוכיח שמלות ה' הוא להמליך עליהם
 מלך, ונראה שכונת הכתובים הוא על זה הדרך
 לפי שיש צמיגוי המלך צ' גדרים, א' שיהיה המצטח
 צו להכביג המלחמות צעולם חכמתו וללאת כגבור
 ציום קרב כסדר מלכי האומות, וזה הוא דבר שנאוי
 צעיני ה', כי סדר מלכי האומות לא ילכו בהם
 אחרי כשרון המעשה"י) אלא אחרי תועלוות
 החשויות הגם שלא ימלא צו דבר טוב מהמושכל,
 גם ישימו צו כסלם ותקותם ומן ה' יסור לצדם,
 וגדר צ' הוא לכבוד ולתפארת ישראל וכדי שבי'
 יעשה בזכותו כדרך שהיה ה' מושיע ישראל ציד
 השופטים וציד מלכי ישראל הכשרים, ולא ולמד
 מדוד המלך וכו', ודבר זה הוא חן ושכל טוב צעיני
 אלהים ואדם, ולזה צא דברו הטוב כאן ואמר כי
 תבא וגו' ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים וגו'
 וזה גדר הראשון שזכרנו, וגמר אומר שום תשים
 וגו' פירוש לא יקום הדבר הרע הזה, אלא
 המשימות שתשים הוא על זה הדרך אשר יבחר ה'
 אלהיך בו, ואמרו ז"ל (תוספתא סנהדרין פ"ג) וז"ל
 אין מעמידים מלך בתחילה אלא על פי צ"ד של ע'
 זקנים ועל פי נביא (ספרי) וכו' ע"כ, ומלך

רש"י

לקט בהיר

אוחו ברגל (סנה' פ"ע): (טז) לא ירבה לו סוסים.
 אלא כדי מרכבתו"י) שלא ישיב את העם מלרימה
 (ספרי - סנה' כ"א) שהסוסים צאים משס"י) כמו
 שנאמר בשלמה (מ"א י' כ"ט) ותעלה ותלך מרכבה
 ממלרים בשש מאות כסף וסוס צחמשים ומאה:
 אוחו ברגל (סנה' פ"ע): (טז) לא ירבה לו סוסים.
 אלא כדי מרכבתו"י) שלא ישיב את העם מלרימה
 (ספרי - סנה' כ"א) שהסוסים צאים משס"י) כמו
 שנאמר בשלמה (מ"א י' כ"ט) ותעלה ותלך מרכבה
 ממלרים בשש מאות כסף וסוס צחמשים ומאה:
 כדאי הוא שיחזיר את העם למצרים ת"ל לא ירבה לו סוסים ולא ישיב עכ"ל (וכן הוא בכסף חזק דכתיב לא ירבה לו"י פי'
 להניח צבית גזיו אסור) ולזה שינה רבינו במקום "ולא" ישיב אמר "שלא" ישוב שאינו אזורה אלא טעם, (וכן ולא ירבה לו
 נשים ולא יסור כדי שלא יסור) (רא"ם): (יח) ומה שאמרו צירושלמי סוף סנהד' אבל אמה חוזר לסחורה ולפרגמטיא
 היינו דק עראי לא לישב שם, אבל אם ירצה לו סוסים יורה את העם לדור שם בקביעות (כדאיתא בספרי הובא לעיל)
 (רא"ם), אבל הסמ"ג ז"ל תמה על כמה קהלות שיצאו שם בקביעות וכן רבינו הגדול ר' משה בן מיימון ז"ל שיצב שם,
 ומתלבים שדוקא מא"י אסור לילך שם דכתיב לא תספון "לשוב בדרך הזה", והג"א מירך שדוקא כשהוא צריך למצרים כגון
 להרבות סוס לא כשהולך למסחר שאין נפ"מ לאיזו מדינה הולך ולא כשמצרים צריך לו, ולשון המהרש"ל ולי נראה ליישב
 דהקרא היה צעת שהיו ישראל צנים של מקום והקב"ה רצה שיהיו לו לעבדים, אבל האידנא בלא"ה אנו בגלות לא קפד קרא

אור החיים

המתמנה בסדר זה אינו כסדר מלך המתמנה על
 הגוים כמו שצא בדבריכם ככל הגוים, וכפי זה
 מאמר שום תשים הוא מלוא ושלילת גדר שכנגד
 תנאי"י), ולזה נתחכם ה' להקדים מאמר ואמרת
 אשימה וגו' להעירך את אשר יכוין אליו לשלול אותו
 במאמר שום תשים וגו', שזולת זה לא הייתי מציין
 שאוסר לשום מלך ככל הגוים, והגם שיאמר אשר
 יבחר אין מובן שצא לאסור ככל הגוים ויהיה זה
 חכ"י), ולא חש להצין במאמר שום תשים שהוא
 רשות"י) מכפל שום תשים"י), ותמלא שבי' הקפיד
 על ישראל כששאלו צימי שמואל לתת להם מלך
 (ש"א ח'), והענין קשה למה יקפיד ה' עליהם והלא

לו יהיה שכונת ה' צפוסק זה לרשות ולא למלוא
 סוף סוף הרשות נתונה, וכפי מה שכתבנו יש מקום
 לה' להקפיד על הדבר כיון שזוה ה' עליהם לכל
 יאמרו לשום מלך ככל הגוים כמו שפירשנו ושאלו
 המלך ואמרו (ש"א ח' ה') לשפטינו ככל הגוים לזה
 הקפיד ה', אבל אם היו שואלים להם מלך כרצונו
 יתצרך לא לכה ולגבורה כדרך הגוים היו מקיימין
 מלות עשה. וראיתי צנסהדרין פרק כהן גדול (כ"י)
 שנחלקו רבותיו ז"ל וז"ל רבי יהודה אומר ג' מלות
 נלעוו ישראל צכניסתם לארץ להעמיד להם מלך
 ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה רבי
 נכוראי אומר לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד

ולוים, יכול (מצוה) אם אין בו יהיה פסול, תלמוד לומר ואל השופט, אף על פי שאין בו כהנים ולוים כשר :

כא אשר יהיה בימים ההם. (ר"ה כ"ה וש"ג) אמר רבי יוסי הגלילי וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל שופט שלא נמצא בימיו אלא שופט שהוא כשר (ומתחזק) באותן הימים היה קרוב ונתרחק כשר, [דבר אחר אין לך אלא שופט שבימך] וכן הוא אומר (קהלת ז) אל תאמר מה היה ושהימים הראשונים היו טובים מאלה כי לא מתכמה שאלת על זה; ודרשת הגידו לך את דבר המשפט, אלו דקדוקי משפט: **כב** (י) ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ה' על הוראת בית דין הגדול שבירושלים חייבים מיתה, ואין חייבים מיתה על הוראת בית דין שביבנה; **כג** (יא) על פי התורה אשר יורוך, על דברי תורה חייבים מיתה ואין חייבים מיתה על דברי חכמים וז' שפטים :

והמצוה - נזכר

העזרה, ומדרגתם כמדרגת ב"ד שביבנה שאין חייב מיתה על המדאתם, בכ"ז אם אמרו לו מצוה לשמוע בקולם וה"ה בקול ב"ד שביבנה, ומ"ש אל הכהנים הלויים מלמד שמצוה שימצאו בין סנהדרין כהנים ולוים שהם נקבעו בעצם להורות וללמד במ"ש יורו משפטך ליעקב (דברים לג) כי לא תאבד תורה מכהן (ירמיה יח) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו (מלאכי ב) ובכ"ז אינו מעכב בדיעבד, דהא כתיב ואל השופט שפירושו או אל השופט (כמו שפ"י בפס"ק יב) :

כא אשר יהיה בימים ההם, מ"ש ריה"ג נזכר בסנהדרין (דף כח), ומ"ש ד"א כן הגיה הגר"א נזכר בר"ה (דף כה ע"ב), ומ"ש את דבר המשפט ולא אמר את המשפט, מצוין שלא לבד המשפט עצמו כי גם דבריו ופרטיו ודקדוקיו צריך לדרוש מפיהם :

כב (י) ועשית עפ"י הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ה', ד"ל רק אם הגידו לך בלשכת הגזית לא אם יצאו ממקומם, כמ"ש סנהדרין (דף יד) מצאן אבית פגיל והמרה עליהם יכול תהיה המראתו המראה ת"ל וקמת ועלית אל המקום, ופרש"י ותוס' דבית פגיל לאו דוקא רק חוץ ללשכת הגזית, וע"ז כפל שנית מן המקום ההוא אשר יבחר ה' ומהו מוכח שאין חייב מיתה על המראת ב"ד שביבנה הגם שמצוה לשמוע להם (כנ"ל סי' ג) :

כג (יא) על פי התורה, מכאור שצריך שיהיה עקרו מד"ת ופי' מד"ס, שצ"א אשר יורוך, ובענין הזה מחולקים הרמב"ם עם הרמב"ן בפרש"י למנין המצות והרמב"ן הביא מספרי זה ראיה לשטנו ולדלות הענין הזה מכוחותיו ופלוני יבלי מים יצטרך חכור מיוחד לכך הנחמיו

העגלה וטהרת מצורע, בשעריך זה לקט שכחה ופאה. (וקמת, מיד) :

ט וקמת. (בבית) [מבית] דין. [ועלית למקום]. מכאן אמרו (שם) שלשה בתי דינים היו שם אחד על פתח הר הבית ואחד על פתח העזרה ואחד על לשכת הגזית, באים לזו שעל פתח הר הבית (אם שמעו) אמרו להם [כך דרשתי וכך דרשו חברי] כך למדתי וכך למדו חברי אם שמעו אומרים להם ואם לאו באים לזה ושעל פתח העזרה, ואומר כך דרשתי וכך דרשו חברי, כך למדתי, וכך למדו חברי, אם שמעו אמרו להם ואם לאו אלו ואלו באים לבית דין, שבלשכת הגזית שמשם תורה יוצאת לכל ישראל, שנאמר אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו, וקמת ועלית, (שם וש"ג) מלמד שארץ ישראל גבוה מכל הארצות ובית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל: **כ** (ט) ובאת, לרבות בית דין שביבנה, אל הכהנים הלויים, מצות בית דין שיהיו בו כהנים

העגלה וטהרת מצורע, בשעריך זה לקט שכחה ופאה. (וקמת, מיד) :

והמצוה - נזכר

שיפול בנגעים לענין טומאה וטהרה, ומ"ש לדם לדין לנגע סי' חז"ל שהלמ"ד הוא למ"ד החלוקה, כמו למינו, לגברים, למשפחותיהם, ש"ל כל מין ומין, וכן ר"ל כל דם ודם, שיפול ספק בדם נדה או זיבה או בדם לידה וכן ר"ל כל מין דין, כי יש כמה מיני דינים משונים בהלכותיהם וכן כמה מיני נגעים, ויש עוד דברים ששייכים להוראת ב"ד ויצויר שיפלו בהם ספקות, ומצוין זה במ"ש דברי ריבנות, שיש הבדל בין ר"ב ובין דין, שהדין מצוין שנדונים לפני הב"ד והריב מצוין שיריבו זא"ז על דבר, ולשון דברי ריבנות מצוין: א) דברים שיפלו עליהם ריבנות והם ערכין וחרמים והקדשות שהם עניני ממון שדרך בני אדם לריב בשבילם, ב) דברים הנסבבים ע"י ריבנות וזו השקאת סוטה ועריפת עגלה וטהרת מצורע שגם זה בא ע"י ריב ולה"ה, ועוד יצויר ספקות בעניני צדקה ומת"ע לקט שכחה ופאה, שזה מצוין במלת בשעריך שלשון זה בא במתנת עניים, שכל עיד ועיר חייבים לפרנס עניים שבהם, ובריתא זו מובאת בסנהדרין שם :

ט וקמת ועלית אל המקום, מלת וקמת (המיותר) מורה כפי פשוטו על הקימה ממושב, כי מדבר אל השופטים שדרכם לישב במושב ב"ד שהדינים צריכים להיות יושבים, אמר שאם תתפק דבין זה אין לך לישב ולזון דין זה רק לקום, ועלית אל המקום, ומ"ש מכאן אמרו, הוא מכפל הלשון, ש"ש ועלית אל המקום ד"ל ושם תפגע הב"ד היושב בהר הבית, ומשם ובאת אל הכהנים הלויים שהוא הב"ד היושב על פתח העזרה, ומשם וכאת אל השופט הכללי שהוא סנהדרין גדולה שבלשכת הגזית, ומ"ש ועלית, כי המקום ההוא גבוה מכל העולם: **כ** (ט) ובאת אל הכהנים הלויים, כבר בארנו וכפי המדומ

7

יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו. ויד כל העם באחרונה. (סנהדרין סה) מצוה בעדים להמיתו ומנין שאם לא מת ביד עדים שימית ביד כל אדם, תלמוד לומר ויד כל העם באחרונה: ובערת הרע מקרבך, בער עושה הרעות מישראל: יח (ח) כי יפלא. (מלמד ש) במופלא [שבב"ד] הכתוב מדבר. ממך, זו עצה, דבר, זו הלכה, למשפט, זה הדין, בין דם לדם, בין דם נידה לדם זיבה לדם יולדת. בין דין לדין, בין דיני ממונות לדיני נפשות לדיני מכות. בין נגע לנגע, בין נגעי אדם לנגעי בתים לנגעי בגדים. דברי, אלו ערכין וחרמים והקדשות. ריבנות, זו השקאת סוטה ועריפת

יד ההוא. ולא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה: ההיא. ולא אנוסה ולא שוגגת ולא מוטעת: וסקלתם באבנים, יכול באבנים מרובות, תלמוד לומר (ויקרא כח) באבן. אי באבן יכול באבן אחת, תלמוד לומר באבנים אמור מעתה לא מת בראשונה ימות בשניה: טו (ו) על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת. אין לי מת כסדר הזה [אלא זה] בלבד, מנין לרבות שאר המומתים, תלמוד לומר על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת: טז מנין שלא ילמד עד חובה, תלמוד לומר לא יומת על פי עד אחד. ומנין שלא ילמד תלמיד עליו חובה, תלמוד לומר לא יומת על פי עד אחד:

התורה והמצוה

הכתובה בו ימיתו בכל מיתה שיוכל כדי לבעד עושה רעות וע"י בכ"מ שם :

יח (ח) כי יפלא ממך דבר, אחר שהזהיר למנות שופטים בכל עיר ועיר והם יהיו ג"כ המורים את העם את כל דברי התורה, וצוה שיהיה סנהדרין גדולה ממונה על כולם כנ"ל, למד אותנו באם יקמו חלוקי דעות במשפטי התורה או שישתפקו באחת מהלכותיה איך יתנהגו, וכבר בארתי (ויקרא) ההבדל בין הפלאה ובין העלמה, שההפלאה מצוין עת ידרוש ויחקור על הדבר והוא דחוק מהשגתו, ויפול רק על המורה שהוא ראוי לו לחקור ולדרוש את הדבר, לא המון עם שאין להם ענינים עם ההוראה עליהם יפול לשון העלמה לא לשון הפלאה, וע"כ במ"ש כי יפלא ממך דבר מרוב במופלא שבב"ה, פ"י באחד מן המורים והשופטים (כמו שפרש"י בסנהדרין דף פט) לא מן המון העם. והנה דברי התורה יחלקו לג' ענינים: א) דברים התלויים בבינה אנושית ובסברא כמו עבוד שנים וקביעת חדשים שהם תלויים בידיעת תהלוכות הכוכבים והכמת התכונה, וזה נקרא בשם עצה ובינה כמ"ש ומבני יששכר יודעי בינה לעתים, (דה"א יב) וכן נקרא זה בשם עצה, שהיועץ הוא המחשב על שני דרכים לבחור את המוכשר אל התכלית וכמ"ש מרבה עצה מרבה תבונה הכמ"ש בספרי נשא (סי קנח) נשיא יששכר לפי שזכה בעצה וזה שניתן בינה בחלקו, ב) ענינים שקבלו בהלכה למשה מסיני ואין להם שום דמו במקרא כמו שחשבם הרמב"ם בהקדמת המשניות, ג) דיני התורה היוצאים מן המקרא ע"פ המדות שהתורה נדרשת בהם וע"פ כללי הלשון אשר קבלנו ג"כ מראש צורים יסודותם בהרדי קדש, וג' חלוקות אלה שתפול בהם הפלאה סמכו עמ"ש כי יפלא ממך דבר למשפט, ש"מ"ש כי יפלא ממך הוא אם נפלא מבינתו בדברים היוצאים מעצת התבונה, ובמה שהוסף כי יפלא דבר כולל אם לא ידעו איוה הלבנה למשה מסיני שזה לא נכתב בתורה רק נמדד בדבור ע"פ כמ"ש שבבת (דף קלה) דבר ה' זו הלכה, ובמה שהוסף למשפט, היינו דברים הנלמדים ממשפטי הלשון וממשפטי המדות שהתורה נדרשת בהם, ועמה באר באיזה ענינים תהי' ההעלמה, שהוא בין דם, ובין דין ובין נגע, היינו ספק שיפול בעניני דם שהוא ספק בדיני איסור

בארתי ויקרא (סי' קצא) שכ"מ וכתוב ישראל, י"ל למעט נשים גרים ועבדים, אך פה אמר או את האשה וכמו שאין נשים בכלל כן לא גדים כמו שבארתי בפ' מצורע (סי' ק"ט), ומ"ש אל שעריך שומע אני שער שנדונו בו כבר נזכר ונתפרש למעלה (סימן י"ד) :

יד מה שדייק האיש ההוא וכן האשה ההיא, מלת ההוא מצוין אם עשה זאת בדעת ובזדון לא באונס או בטעות שאינו האיש ההוא ש"ל שכל ובינה ולב לדעת ועינים לראות, וכבר התבאר זה למעלה פ' דהא (סי' סא) על והנביא ההוא, וכספרא (צו סי' קלב), ולפעמים אמר וסקלתם באבנים ולפעמים אמר באבן, פ"י חז"ל שאם לא מת באבן אחד יוסיפו לסקלו באבנים, והתבאר בספרא (קדושים סי' צב) :

טו (ו) על פי שנים עדים וגו' יומת המת, שם המת מיותר כמ"ש בהת"ה ויקרא (סי' יג) ופי' חז"ל מפני שאם יאמר יומת מצוין החוטא הנזכר בענין שהוא עובד ע"ז הנסקל, לכן אמר יומת המת כל המת ע"פ ב"ד יומת כסדר הזה :

טז לא יומת ע"פ ע"א, דברי הספרי הוא כששת ר' יוסי ב"ד יהודה בסנהדרין (דף לד), שכן גם בספרי (מסעי סי' כז) סתם כדבי"י (ולא כהגהת הגר"א), אולם בספרי שם וכן בגמ' למד לה מן ועד אחד לא יענה בנפש למות, ר"ל שהי"ל לא יעיד ותפס לא יענה דהיינו שלא יהיה לו ענין ועסק בזה שא' מן השתופים של פעל ענה שמורה על ענין ועסק, וממ"ש לשון עד, הוציא על א' מן העדים, וממ"ש לשון אחד, הוציא שכל א' שיהיה דהיינו א' מן התלמודים, וממ"ש לא יענה למות, הוציא שיוכל להיות לו ענין ועסק לזכות, וצ"ל שמה שתפס פה הפסוק לא יומת ע"פ ע"א, ר"ל שא"כ מיותר מ"ש ועד אחד לא יענה בנפש למות ומהו דריש שני הדרשות שעקדם הם מפסוק ועד אחד לא יענה :

יז יד העדים, הוא פ"י על וסקלתם באבנים שהעדים ירגמו בו האבן הראשונה ואם לא מת באבן זו תהיה יד העם באחרונה, ובסנהדרין (דף מה) הוכיח מזה דנטקעה יד העדים פטור עיני כרמבי"ם (פ"ז מה' סנהדרין ה"ח), ומ"ש ובערת הרע בער עושה הרעות, מרמו שבענין

כתב הרב והמלוך קנ"ג הוא שלמותו בהשגון
חדשים ושנים וזאת היא מצוה קדושה
במה

עשייתה אלא משני כתובים והוא שימנם השנים ביהוד
ונמנה השבועות עמהן שבע פעמים. ואחר שאמר שזה
הענין לא הגיע אלא משני כתובים הורה שהם מצוה

נראה לי שהגנון כדברי הרב שזאת המלוכה
היא מסורה לג'ד הגדול. אמנם
הרמב"ן

אחת בהכרח שאילו היו שתי מצות כלומר מנין שני השמיטות ומנין השנים לא אמרו עד שיאמרו שני כתובים כי כל שתי
מצות ילמדו משני כתובים, וכן כל מצוה ומצוה מכתוב שלה, ואמנם יאמר לעולם הא עד שיאמרו שני כתובים כמצוה אחת
שלא תשלם ידיעתו אלא משני כתובים כמו הבכור שבא בכתוב וכל פטר רחם לי ויורה לזה לבדו שיהא הבכור לה' בין
זכר בין נקבה ובא בכתוב אחר הזכרים לה' ויורה הכתוב הזה לבדו שכל זכר לה' בין בכור בין פשוט ומשני הכתובים הגיע
ענין המצוה שהוא בכור זכר לבד כמו שביארו במכילתא. (זכר כיני, שמעט ויזבל פ"י):

מצוה קמא

היא שצונו להשמיט כספים כלומר החובות כלם בשנת השמיטה, והוא אמרו יתברך ואשר יהיה לך את
אחיך תשמיט ירך. וכבר נכפל הצווי הזה באמרו וזה דבר השמיטה וגו'. ולשון התוספתא בשתי שמיטות
הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקעות ואחת שמיטת כספים. ומצות שמיטת כספים אינה נהגת מן התורה אלא בזמן ששמיטת
קרקע נהגת, בכל מקום. וכבר התבאר משפטי מצוה זו במסכת שביעית בפרק בתרא. (דלס לאני, הלכות שמעט פ"ט):

מצוה קמב

היא שצונו לנגוש העכו"ם ולהכריחו לפרוע חובו כמו שנצטוינו לחמול על ישראל והזהירנו מלנגוש אותו,
והוא אמרו יתברך את הנכרי תגוש. ולשון ספרי את הנכרי תגוש זו מצות עשה. (דלס לאני, הל' מלוס ולס פ"ח):

מצוה קמג

היא שצונו לתת לכהן הזרוע והלחיים והקבה מכל זביחה שנובח בבהמה מהורה. והוא אמרו יתעלה וזה
יהיה משפט הכהנים וגו'. וכבר התבאר דיני מצוה זו בפרק עשירי מחולין, ואין הלויים חייבין בה. (טופטיס
וטופטיס, הלכות צדוקים פ"ט):

מצוה קמד

היא שצונו לתת ראשית הגז לכהן, והוא אמרו יתברך ראשית גז צאנך תתן לו. ומצוה זו אינה נהגת אלא
בארץ. וכבר התבאר משפטי מצוה זו בפרק י"א מחולין. (טופטיס וטופטיס, הלכות צדוקים פ"י):

מצוה קמה

היא שצונו לדון בדיני חרמים. והוא כל מי שהחרים דבר ממה שיש לו ואמר הרי זה חרם יתן הדבר
ההוא לכהן אלא אם כן באר שזה יהיה לבדק הבית. כי סתם חרמים לכהנים הוא. והוא אמרו יתעלה אך
כל חרם אשר יחרם מן האדם וגו'. ורמז לנו על היות סתם חרמים לכהנים נאמר כשדה החרם לכהן תהיה. וכבר התבאר
משפטי מצוה זו בפרק שמיני מערכין ופרק ראשון מנדרים. (אס צמקתי, ספלאס הלכות ערכין פ"ו):

מצוה קמו

היא שצונו לשחוט בהמה חיה ועוף ואחר יאכל בשרם ושלא יהיה היתר אכילתם אלא בשחיטה. והוא אמרו
יתברך וזבחת מבקרך ומצאנך. ולשון ספרי וזבחת מה מוקדשין בשחיטה אף חולין בשחיטה, כאשר צויתך
מלמד שנצטוה משה על הושט ועל הקנה ועל רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבהמה. וכבר התבאר משפטי מצוה זו
ודקדוקיה במסכת חולין. (דלס לאני, קדושה הלכות שחיטה פ"ח):

מצוה קמז

היא שצונו לכסות דם חיה ועוף אחר שנשחטו. והוא אמרו יתעלה ושפך את דמו וכסהו בעפר. וכבר
התבאר משפטי מצוה זו בפ"ז מחולין. (אחרי מות, קדושה הלכות שחיטה):

מצוה קמח

היא שצונו לשלוח הקן. והוא אמרו יתעלה שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך. וכבר התבאר
משפטי מצוה זו בפרק בתרא מחולין. (כי מלא, קדושה הלכות שחיטה):

מצוה קמט

היא שצונו לבדוק בסימני בהמה וחיה השחוטין והוא שיהיו מעלה גרה ושומע שמע ואז יהיו מותרין
לאכלן, והיותנו מצווין לבדוק אותן באלו הסימנים הוא מצות עשה, והוא אמרו יתברך זאת החיה אשר
תאכלו. ולשון ספרי אותה תאכלו אותה באכילה ואין בהמה מטאה באכילה, רוצה לומר בהמה שיהיו בה הסימנים האלו
מותר לאכלה ויורה בו שהבהמה שאין בה אלו הסימנים אינה מותרת באכילה, וזה לאו הבא מכלל עשה שהוא עשה
כמו שהוא שרש אצלנו, ולכן אמר אחר המאמר הזה אין לי אלא בעשה בלא תעשה מנין תלמוד לומר את הנמל וגו' כמו
שאבאר במצות לא תעשה. הנה כבר התבאר שאמרו אותה תאכלו מצות עשה. והענין במצוה זו שאנו מצווין לבדוק
הסימנים האלו בבהמה וחיה ואין מותר לאכלן זולת זה והדין הזה הוא מצוה. וכבר התבאר משפטי מצוה זו במסכת חולין
ובבבבורות. (ויסי ציוס הסמיני, קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ב):

מצוה קנ

היא שצונו לבדוק בסימני העוף שיהיו קצת מינין ממנו מותרין, וסימני העוף לא נאמרו מן התורה אבל הגיע
בחקירה כשאנחנו הפשנו המינין שנכתב איסורן אשר מצאנו בהם סגולות יכללו אותם והם סימני עוף טמא,
והיותנו גם כן בעופות דנין זה טמא וזה מהור וזה מצות עשה. ולשון ספרי כל צפור מהורה תאכלו זו מצות עשה. הנה
נתבאר מה שרמזנו אליו. וכבר התבאר משפטי מצוה זו בחולין. (סס סס פ"ח):

מצוה קנא

היא שצונו לבדוק בסימני חגבים גם כן, והן כתובין בתורה כל אשר לו כרעים ממעל לרגליו, וענין זאת
המצוה הוא כמו שבארנו במצוה שלפניה, והכתוב שבה הוא אמרו את אלה מהם תאכלו את הארבה.
וכבר התבאר דיני מצוה זו במסכת חולין. (ויסי ציוס הסמיני, קדושה הלכות מאכלות אסורות פ"ח):

מצוה קנב

היא שצונו לבדוק בסימני דגים והם כתובים. והוא אמרו יתעלה ויתברך שמו את זה תאכלו מכל אשר במים.
ובבבאור אמרו בגמרא (חולין ס"ו): האוכל דג טמא עובר בעשה ולא תעשה, כי מאמרו זה תאכלו שומע אני
שזולתו לא יאכל, ולא הבא מכלל עשה עשה. הנה נתבאר מאמרו את זה תאכלו מצות עשה. והענין באמרנו זו מצות
עשה מה שזכרתי לך, והוא היותנו מצווין לדון באלו הסימנים ולומר שזה מותר לאכלו וזה אינו מותר לאכלו, כמו שאמר
והבדלתם בין הבהמה מהורה לטמאה, והבדלתם אמנם תהיה בסימן, ולכן יהיה כל מין ומין מארבעה אלו המינין והסימנים
מצוה בפני עצמה, כלומר סימני בהמה וחיה ועוף וסימני חגבים ודגים. וכבר ביארנו לשונותם בקראי עשה ביוחד. וכבר
נתבאר משפטי מצוה זו כלומר סימני דגים בפרק ג' במסכת חולין. (ויסי ציוס הסמיני, הלכות מאכלות אסורות פ"ח):

מצוה קנג

היא שצונו לקדש חדשים (ס"א ולחשוב חדשים) ושנים, וזו היא מצות קדוש החדש. והוא אמרו יתעלה החדש
הזה

לב שמח

כתב הרמב"ם המנוח קנ"ג הוא שלמותו בהשגון וחדשים ושנים וזאת היא מצוה קדושה וזו היא מצוה קדושה והוא אמרו יתעלה החדש הזה
לב שמח

רמב"ן לא הכין דעתו שאין לנו שיעורנו כל הסנהדרין גדולה כדי לקדש או לעבר רק ע"פ שלשה מהם חשבה זאת המלכה, וזהו פירוש המשנה שהביא הרמב"ן מר"ש סנהדרין אומרת קידוש החדש ועבור שנה בשלשה, ר"ל שלשה מסנהדרין גדולה שהרי בקידוש חדש מלינו בפרק. אם אין מקריין (דף כ"ד) במשנה שראש צ"ד אומר מקודש וראש צ"ד פירשו הגשוי שהיא בסנהדרין גדולה ממה אמר שם בגמרא מלא הני מילי והסיבו דלמחר כל וידבר משה את מועדי ה', ויכאן שראש צ"ד אומר מקודש, והנה משה הגשוי שבסנהדרין דולה היה, ובעבור השנה ג"כ מלינו בפ"ק סנהדרין (דף י"א) ח"י"ן מועדין את השנה ולא במומנין לה, ופירש"י ו"ל במומנין לה הזמין הגשוי מבערב עכ"ל, ומה מביא המשנה ר"ג שאמר שהכינו לי שבעה לעלייה וכו' והיה רוצה לעבר את השנה, ומן הדיוט שהיה איה נשיא וז"ל מכאן משמע בביור שלב"ד גדול היתה מסורה, ואין לומר כי מפני ועלמס היו שאר בני דיוני נכונים לחור ממנה וכל כשרים היו לה מן המורה כאשר כתב ארמ"ן ש"כ"י איר שאלו בגמרא מ"ל שפירק וראש צ"ד יאמר מקודש החדש וכל און זאת המלכה מסורה לב"ד הגדול בלבד כי אפי' צ"ד ג' כ"ג יכולים לעשותה ומה לא היה ראש צ"ד. ומה שהביא עוד (א) מהביא דע"י שכה צ"ד הגדול בעל מלא"ה מ' שם קודש החורבן מ"מ היו מקדשים על פי הראיה עד אביי רבא, ו"ל שמה האמורל על משמע שכל כהן רק לענין מה שהזכירו שהוא לומר שאין דיוני דיני נפשות, וכן משמע ג"כ ממה שאמרו לפי שהמקום גורם ואין המקום הוא גורם רק ד"ל כמו שפירשו שם רש"י וההוספות אבל בשאר הדברים שאין הלויים במקום הוא ככה היה

הזה לכם ראש חדשים. ובא הפירוש שעדות זו תהא מסורה לכם כלומר שמצוה זו אינה מסורה לכל איש ואיש כמו שבת בראשית שכל איש ימנה ששה ימים וישבות בשביעי כשיראה כל איש ואיש גם כן הלכנה שיקבע היום ראש חדש, או ימנה ענין תוריי ויקבע ראש חדש, או יעיין איחור האביב וזולתו ממה שראוי להסתכל בו ויוסיף חדש, אבל מצוה זו לא יעשה אותה לעולם אלא בית דין הגדול לבד ובארץ ישראל לבד. ולכן בטלה הראיה אצלנו היום בהעדר בית דין הגדול כמו שבטלה הקרבת הקרבנות בהעדר המקדש. ולזה כווננו וטענו המניין הנקראים קראים, וזה שורש גם כן שלא יודו גם כן זולתי מכלל הרבנים והולכים עמהם באפלה בחשכה. ודע שחשבון זה שנמנה אותו היום ונדע בו ראשי חדשים והמועדים אי אפשר לעשותו אלא בארץ ישראל לבד ובעת הצורך, ובהעדר החכמים בארץ ישראל או אפשר לבית דין הסמוך בארץ ישראל שיעבר השנים ויקבע חדשים בחוצה לארץ כמו שעשה רבי עקיבא כמו שהתבאר בתלמוד ובוה קושי גדול וחוק. והידוע תמיד שבית דין הגדול אמנם היה בארץ ישראל והם שיקבעו חדשים ויעברו שנים בפנים המקובלים

החדש והוא אמרו ויעלה החדש הזה לכם. וכבר כתבתי כי בעל ההלכות יסיר קידוש החדש בראיה או בחשבון מלוא לחה, וישים עבור השנה בחוספה חדש מלוא לחה, אבל עתה אוסיף עיון בדברי הרב שכתב בכלן והדיון עמו והודעתי זה בעיקר הראשון, אלא בית דין הגדול בלבד בארץ ישראל בלבד אלא בהעדר החכמים מארץ ישראל אז ראוי לבית דין הסמוך בארץ ישראל שיעבר שנים ויקבע חדשים בחוצה לארץ כמו שעשה ר"ע, וככה עוד שיש היה עיקר גדול מעיקרי האמונה לא ידעו ולא יתבונן במקומו אלא המעמיקים בדעה והוא שהיומו היום בחוצה לארץ חושבים במלכות העיבור ונאמר שזה היום ר"ח וזה היום מועד לא מפני שהיונו נשימתי מועד בשום פנים אלא מפני שב"ד שבארץ קבע זה היום מועד או ר"ח ועל קביעותם נסמך לא על חשבוננו ואמנם חשבוננו לגלויי מילתא בעלמא והבן זה מאד, ואני אוסיף לך ביאור אילו השבנו על דרך משל שבני ארץ ישראל יעדרו מלא"ה חלילה לאל המעשות זאת שהוא הבטיח שלא ימחה אותה האומה מכלל ואלא יהיה שם צ"ד ולא יהיה בחוצה לארץ צ"ד שמכך בארץ דע שחשבוננו זה לא יועילנו שום דבר בשום פנים לפי שאין לנו לחשוב בחוצה לארץ לעבר שנים ולקבוע חדשים אלא בתנאים הנכונים כמו שביארנו כי מלינו הוא מורה ודבר ה' מירושלים וכשיבונן מי שיש לו שכל שלם ובריא בלשונות התלמוד בזה הענין יתבאר לו כל מה שאמרנו ביאור און ספק בו: **אמר** הכותב ייעתי כי שבלי אינו שלם ובריא בתלמוד ועם כל זה אינו מושד אחי להיותי בלתי שלם בדבר הזה, שכן הידוע כי קידוש החדש ועבור שנה לריבין מומחין כלומר צ"ד שסמכו בארץ הסמיכה היודעה בתלמוד שיש מאיס עד משה רבינו ע"ה וכמו

שארנו בגמרא צ"ב (דף קכ"ב) מועדי ה' לריבין וזמחין הפרת נדרים אינן לריבין מומחין, והקשו ומה ראשי המעוה כתיב כלומר שכן השופטים מומחין על ישראל שסמכו מפי משה רבינו ופירקו בימיו מומחה אבל אינו לריבין מומחין על כל פנים. ודבר נגדו הוא שהיום ממנה שנים בעלו סמוכין מלא"ה ואין דין שם אפילו דיני קנסות כ"ש שיקדשו ה"כ"ד הגדול ואמר שבה טען הקראין וזכו עיקר שחלקו עמהם כל הכננים, (א) והנה דבר ברור הוא וידוע הוא שב"ד הגדול ובארץ ישראל בלבד ולפיכך בטלה הראיה אצלנו היום בהעדר כהם דין צ"ד הגדול כמו שאמרנו בפרק קמא מע"י (דף ח'): ארבעים שנה עד שלא הרב גלתה סנהדרין וישנה לה בניהו למאי הלכה לומר שלא דנו דיני נפשות כיוון דהו דנפישו להו רזאיה אמרו מועב גלגה במקום דכתיב ועשית ע"פ הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ה' מלמד שהמקום גורם כלומר שב"ד סנהדרין גדולה במקומה בלשכת הגזית סנהדרין קטנה ונבחרה בכל מקום ואפילו בחוצה לארץ ודיני נפשות בכל מקום אלא משלחה סנהדרין גדולה מן המקום ההוא בעלי דיני נפשות מכל ישראל, ואפילו ביריאתה ממש לט"ל מעט ובלתי כהן ורשותו ממש עד שיהיו במקומן כמו שאמרנו (סנהדרין י"ד): מלאן אביה פלגי והמרה עליהן יכול חתא המלחה המלחה ח"ל וקמח ועליה אל המקום מלמד שהמקום גורם כ"ש לאחר החרבן כמו שאמרנו עוד בפרק ד' מיתוח (דף נ"ב) ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט בזמן שיש כהן יש שופט בזמן שאין כהן אין שופט. וכבר הביא הרב בפתיחות המאמר הלשון השני במכילתא מנין שאין מומחין אלא בפני הבית וכו'. ומאוחה שעה בעלו כל הדיינין החלויין צ"ד הגדול ואם כן לא היו יכולין

לב שמה

הראשון שבה"י יסיר קדוש החדש בראיה או בחשבון מלוא לחה וישים עבור השנה בחוספה חדש מלוא לחה והדיון עמו. ומה בעיקר הראשון שרבו בריא לזו ראיה ממ"ש בספרי סאוינו שהמים שלא עשו מלוא שיהיה להם מן המים שיהיו להם מן המים שיהיו עיבור שנים וקביעות חדשים כ"י ע"כ. ואני אומר דהסוף אמר מקודש דפירי און רואה כי אפי' ששנינו עבור שנים וקביעות חדשים כ"ש מלוא שיהיה כו' בלשון רבים לא כווננו לומר דמזות שמים הן דלאו למנינא דמזות אלו כהם ולשינא בעלמא הוא משום דברי מילי ניכסו. ואמנם טעם הרב שמהם שמים מלוא לחה לא נשאל ולא רחוק כי קביעות חדשים ענינו לריבין כו' ג"כ אל עבור שנים ושמים לענין אחד הם בלתי דייטי לעשות המועדים בנמש וקביעות דלוטו כהם דכי אפי' דריבין שיהיה בחדש האביב כן לריבין שיהיה בע"י לתדע ואם יהיו קובעים החדש שלא בזמנו יכולו ללכת חמין כספס ויטינו נמי קרא דהיינו הרמב"ן וזמרת את הקדש החדש למועדי מיתים ימימם שהוא עשית המועדים בזמנם שלכן לריבין אל המלוא הוא אל קדוש החדש וכן כתב הרב פ"ד מהל' קדוש החדש מ"ע מן הסורה על צ"ד כו' שקדשו את החדש ושלחו ויודיעו לשאר העם בלזים יום הוא ר"ח כדי שידעו בלזים יום הן המועדות:

הרמב"ן עוד סוהך וסוהך מאד על הרב בחתמו וו, ואני העיר טרם אטעל בו אחריו מעט בביאור דברי הרב ו"ל אף כי מוכארים הם בענין להגיל כהן. כתב המלוא הוא לא יעשה אותה לעולם אלא צ"ד הגדול בלבד כו'. וזו הלשון בתוס' מעט וכבר ראינו מי שטעם בו והשב שצ"ל שב"ד הגדול בלוי נריך לקדוש החדש, וסמכ"ן שיהיו עליו בזה וככה אינו נריך צ"ד הגדול אלא ג' ומה מומחין כו' נוחן יד אל טענות הוס דמשמע לכאורה דקאמר לא כמו שהוא סוכר דריבין הב"ד הגדול ר"ל הב"ד כולו אלא בשלש וכן מומחין כו', וכל זה טיבו גמור כי היאך יאמן שרבו ו"ל נעלמה ממנו משנה ערוכה עבור החדש בשלש ופירשו בגמרא שהוא קדוש החדש וכרייתא פאורסם שם קדוש החדש בשלש, גם חלילה ומה שרמב"ן יחסוד אותו טועה בדבר ברור ומפורסם כזה. אבל טיוב דברי הרמב"ם שאמר שהמלוא הוא הוא לב"ד הגדול היינו שיהיו המקדשין עב"ד הגדול בלבד לא שריבין הב"ד כולו, ובפירוש כתב פ"ד מהל' קדוש החדש כהמה מעברין מתחילין בשלש דייטיי מכלל סנהדרין גדולה כו' וזה ענינו הוא מ"ש שם ריש פ' ה' כל שאמרנו מקביעות ר"ח אין עושין אותו אלא סנהדרין שבא"י כו', ר"ל סנהדרין סם טעושין ולא כלם אלא בשלש מהם ומה דעמו שטעור החדש בשלש האמור במשנה סם שלש מהן הב"ד הגדול ובוה הוא שחוק רמב"ן שאמר דלקדוש החדש ולעבור שנה כפי מומחין וסמוכין בלבד אף שלא יסיו מכלל סנהדרין של צ"ד הגדול כמו שכתב סוכר:

והביא עוד מדברי הרב מה שכתב בחבורו הגדול שאין מעדיין את השנה אלא בתומתם לה, כיצד אומר ראש צ"ד הגדול לפלוני ולפלוגי כי סנהדרין היו מומחין כו' ולריבין שיהיה ראש צ"ד הגדול שהוא ראש ישיבה של ע"א והוא הנקרא נשיא עממם או פירש"י ע"כ. וכתב עליו

בזמן קיים כנראה שהיה קודם ההרב, וידוע הוא כמה מקומות גמרא שהיו עושין כך עד זמן קרוב לסחימת התלמוד (ב) וכן נראה בין בחזקון זמן הרע הזה שאין בל"י סנהדרין ולא היה דין סמוכין כלל ואין בחז"ל ב"ד שסמך אחר לא יועיל השנונו שום הועלה שום פנים כפי דברי הרב שכבר נעדר מא"י

המקובלים אצלם ובקבוצם גם כן, ובכאן שורש גדול משרשי האמונה לא ידעו ולא יתבונן במקומו אלא מי שדעתו עמוקה, וזה שהיונתו היום בחוצה לארץ מונים במלאכת העבור שבידינו ואומרים שזה היום ראש חדש וזה היום יום טוב, לא מפני חשבוננו נקבענו יום טוב בשום פנים אבל מפני שבית דין הגדול שבארץ ישראל כבר קבעוהו זה היום ראש חדש או יום טוב, ומפני אמרם שזה היום ראש חדש או יום טוב יהיה ר"ח או יו"ט, בין שהיתה פעולתם זאת בחשבון או בראיה, כמו שבא בפירוש (ר"ס כ"ט) אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם כו' אין לי מועדות אלא אלו, כלומר שיאמרו הם שהם מועדות אפילו אנוסין אפילו מוטעין אפילו שונגין כמו שבאה הקבלה, ואנחנו אמנם נחשב היום שקבעו הם רוצה לומר בני ארץ ישראל בו ראש חדש, כי במלאכה הזאת בעצמה מונין וקובעין לא בראיה ועל קביעותם נסמך לא על חשבוננו, אבל חשבוננו הוא לגלויי מילתא בעלמא, והבן זה. ואני אוסיף לך באור. אילו הנחנו דרך משל שבני ארץ ישראל יעדרו מארץ ישראל, חלילה לאל מעשות זאת כי הוא הבטיח שלא ימחה אותה מכל וכל, ולא יהיה שם

היה קיים כנראה שהיה קודם ההרב, וידוע הוא כמה מקומות גמרא שהיו עושין כך עד זמן קרוב לסחימת התלמוד (ב) וכן נראה בין בחזקון זמן הרע הזה שאין בל"י סנהדרין ולא היה דין סמוכין כלל ואין בחז"ל ב"ד שסמך אחר לא יועיל השנונו שום הועלה שום פנים כפי דברי הרב שכבר נעדר מא"י

בזמן קיים כנראה שהיה קודם ההרב, וידוע הוא כמה מקומות גמרא שהיו עושין כך עד זמן קרוב לסחימת התלמוד (ב) וכן נראה בין בחזקון זמן הרע הזה שאין בל"י סנהדרין ולא היה דין סמוכין כלל ואין בחז"ל ב"ד שסמך אחר לא יועיל השנונו שום הועלה שום פנים כפי דברי הרב שכבר נעדר מא"י

לומר אין בית דין שקול מוספין עליהם השלישי, ובעמרת א"י (פ"א ה"ב) הזכירו ממשלה אחרו לעבור שם מההילין מן הלד וכבר נכנס רבי יוחנן והוא הקטן שבהם אמרו (ס"א לו אמור) הרי הגמרא וקודשת בעבורה (ס"א) אמר רבי יוחנן ראה הלשון שלמדנו בן הגמרא אילו הייתי אומר בעבורה הייתי אומר אלו אחד עשר יום שהחמה עורפת ול הלכנה אלא בעבורה שהוסיפו לה חכמים שלשים יום. הרי שני התלמודים שיש שמהשני ומעברין את השנה בשאר בתי דינים ובכל זמן, שלא היו החכמים האלו מכלל סנהדרין דולה וסנהדרין וקנה שכבר נתבעל דינה מטעם הרבן כמו שצארכו. ולא תשחומם בזה ממהאמרם (סנהדרין י"ג): משה במקום שבעים וחד קאי ותאמר לי כי עדות זו מסורה לכם סנהדרין גדולה הוא כמו שהרב מלמדך, שגויי הכתוב לכם אינו אלא למומחין כיוצא בכם (ד) שאלו הים מסור לסנהדרין גדולה בלבד היה אומר החדש הזה לך כמו שאמרנו (שם ו"ז) אין דין כהן גדול אלא בבית דין של שבעים וחד דכתיב את הדבר הגדול יביאו אליך ומשה במקום שבעים וחד קאי ולא היה לאהרן זכר בקדוש החדש אבל מפני שאמר כס הכנים אהרן בכלל להורות שר"ך שנים דומים לשניהם בהמחאה והוספה השלישי ידוע מדין און ב"ד שקול וחזר הדבר לכל שלשה מומחין. וזהו הדין הגדול להם מן החוקים יין קודם מורבן בין לאחר מורבן אלא בזמן שהיה להם ב"ד הגדול היה הדבר מסור להם וחס היו המקדשים החדש והמעשרים הגנים לא בית דין אחר מפני שראש כל ישראל נעולה

ועל קביעותם נסמך לא על חשבוננו, אבל חשבוננו הוא לגלויי מילתא בעלמא, והבן זה. ואני אוסיף לך באור. אילו הנחנו דרך משל שבני ארץ ישראל יעדרו מארץ ישראל, חלילה לאל מעשות זאת כי הוא הבטיח שלא ימחה אותה מכל וכל, ולא יהיה שם

לומר אין בית דין שקול מוספין עליהם השלישי, ובעמרת א"י (פ"א ה"ב) הזכירו ממשלה אחרו לעבור שם מההילין מן הלד וכבר נכנס רבי יוחנן והוא הקטן שבהם אמרו (ס"א לו אמור) הרי הגמרא וקודשת בעבורה (ס"א) אמר רבי יוחנן ראה הלשון שלמדנו בן הגמרא אילו הייתי אומר בעבורה הייתי אומר אלו אחד עשר יום שהחמה עורפת ול הלכנה אלא בעבורה שהוסיפו לה חכמים שלשים יום. הרי שני התלמודים שיש שמהשני ומעברין את השנה בשאר בתי דינים ובכל זמן, שלא היו החכמים האלו מכלל סנהדרין דולה וסנהדרין וקנה שכבר נתבעל דינה מטעם הרבן כמו שצארכו. ולא תשחומם בזה ממהאמרם (סנהדרין י"ג): משה במקום שבעים וחד קאי ותאמר לי כי עדות זו מסורה לכם סנהדרין גדולה הוא כמו שהרב מלמדך, שגויי הכתוב לכם אינו אלא למומחין כיוצא בכם (ד) שאלו הים מסור לסנהדרין גדולה בלבד היה אומר החדש הזה לך כמו שאמרנו (שם ו"ז) אין דין כהן גדול אלא בבית דין של שבעים וחד דכתיב את הדבר הגדול יביאו אליך ומשה במקום שבעים וחד קאי ולא היה לאהרן זכר בקדוש החדש אבל מפני שאמר כס הכנים אהרן בכלל להורות שר"ך שנים דומים לשניהם בהמחאה והוספה השלישי ידוע מדין און ב"ד שקול וחזר הדבר לכל שלשה מומחין. וזהו הדין הגדול להם מן החוקים יין קודם מורבן בין לאחר מורבן אלא בזמן שהיה להם ב"ד הגדול היה הדבר מסור להם וחס היו המקדשים החדש והמעשרים הגנים לא בית דין אחר מפני שראש כל ישראל נעולה

לב שמה

בזמן קיים כנראה שהיה קודם ההרב, וידוע הוא כמה מקומות גמרא שהיו עושין כך עד זמן קרוב לסחימת התלמוד (ב) וכן נראה בין בחזקון זמן הרע הזה שאין בל"י סנהדרין ולא היה דין סמוכין כלל ואין בחז"ל ב"ד שסמך אחר לא יועיל השנונו שום הועלה שום פנים כפי דברי הרב שכבר נעדר מא"י

בזמן קיים כנראה שהיה קודם ההרב, וידוע הוא כמה מקומות גמרא שהיו עושין כך עד זמן קרוב לסחימת התלמוד (ב) וכן נראה בין בחזקון זמן הרע הזה שאין בל"י סנהדרין ולא היה דין סמוכין כלל ואין בחז"ל ב"ד שסמך אחר לא יועיל השנונו שום הועלה שום פנים כפי דברי הרב שכבר נעדר מא"י

בזמן קיים כנראה שהיה קודם ההרב, וידוע הוא כמה מקומות גמרא שהיו עושין כך עד זמן קרוב לסחימת התלמוד (ב) וכן נראה בין בחזקון זמן הרע הזה שאין בל"י סנהדרין ולא היה דין סמוכין כלל ואין בחז"ל ב"ד שסמך אחר לא יועיל השנונו שום הועלה שום פנים כפי דברי הרב שכבר נעדר מא"י

בזמן קיים כנראה שהיה קודם ההרב, וידוע הוא כמה מקומות גמרא שהיו עושין כך עד זמן קרוב לסחימת התלמוד (ב) וכן נראה בין בחזקון זמן הרע הזה שאין בל"י סנהדרין ולא היה דין סמוכין כלל ואין בחז"ל ב"ד שסמך אחר לא יועיל השנונו שום הועלה שום פנים כפי דברי הרב שכבר נעדר מא"י

